

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:

«ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΥΝΟΧΗ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**NO BORDER ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2009 ΛΕΣΒΟΣ: ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ
ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΙΝΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΜΕ**

ΗΛΙΑΣ ΜΑΡΑΒΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: Αν. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ ΨΗΜΙΤΗΣ

ΜΥΤΙΛΗΝΗ (ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2011)

Αντί προλόγου

Αύγουστος του 2009 και το κυρίαρχο θέμα συζήτησης στη Μυτιλήνη είναι η συγκέντρωση αναρχικών που θα γίνει τέλος του μήνα. Ήδη τα πρώτα δημοσιεύματα κάνουν λόγο για συγκέντρωση αναρχικών ακόμα και από το εξωτερικό και επεισόδια που παρουσιάζονται σχεδόν βέβαια ότι θα συμβούν. Ένα μήνα μετά όλα δείχνουν να έχουν τελειώσει. Κάποιες φωνές διαμαρτυρίες σκόρπιες που λένε ότι δε χωράνε μαθήματα αντιρατσισμού στη Λέσβο σιγά σιγά σβήνουν και δίνουν τη θέση τους σε συζητήσεις για τις επερχόμενες εκλογές. Η πόλη γυρνάει σελίδα, και μόνο κάποια συνθήματα μένουν στους τοίχους για να θυμίζουν ότι πέρασε το No Border και απ' τη Λέσβο. Τι ήταν όμως τελικά το No Border; Αν τολμήσει κάποιος και ρωτήσει σήμερα γι' αυτό η πιθανότερη απάντηση που θα πάρει είναι ότι επρόκειτο για ένα τσούρμο άπλυτους Γερμανούς που προκαλούσαν φασαρίες για να κλείσει η Παγανή. Φασαρίες όμως και επεισόδια δεν έγιναν ποτέ και οι Γερμανοί ήταν ελάχιστοι μέσα σ' αυτό το τσούρμο. Μα τότε πως ο κόσμος έχει αυτή την εντύπωση; Ή έστω το μεγαλύτερο μέρος του κόσμου. Αυτό δεν μπορεί να το απαντήσει ή να το εξηγήσει κανείς με σιγουριά. Θα είναι επιτυχημένη τούτη εδώ η έρευνα κατά τη δική μου γνώμη, αν καταφέρει να φωτίσει ένα κοινωνικό γεγονός που η κοινωνία της Λέσβου το έκλεισε σε ένα χρονομπάουλο και κάνει σα να μη συνέβη ποτέ. Τι ήταν αυτό που πραγματικά διαδραματίστηκε στα τέλη του Αυγούστου του 2009 ίσως απλά να είναι θέμα προσωπικής αντίληψης και θέλησης για να το κατανοήσεις. Σίγουρα όμως είναι κάτι που αξίζει να ασχοληθεί η κοινωνιολογική έρευνα μαζί του. Για το δεύτερο ερώτημα δεν υπάρχουν οι ανάλογες φιλοδοξίες. Ωστόσο θα γίνει μια προσπάθεια να διερευνηθεί ίσως μία από τις βασικότερες παραμέτρους του και αυτή είναι ο ρόλος των ΜΜΕ.

Τα δύο αυτά ερωτήματα συνδέονται με μια περίεργη σχέση. Όσο πιο πολλές απαντήσεις παίρνουμε για το ένα τόσο πιο πολύ δυναμώνει το άλλο. Μας δόθηκε η ευκαιρία σε ευνοϊκές για την έρευνα συνθήκες να πραγματοποιήσουμε το ερευνητικό εγχείρημα και να τα εξετάσουμε παράλληλα. Το τολμήσαμε.

Περιεχόμενα

- 1. Ερευνητική πρόταση**
 - 2.1 Περιγραφή φαινομένου – Κινήματα**
 - 2.2 No Border**
 - 2.3 Ερευνητική πρόταση No Border**
 - 2.4 Ερευνητικά ερωτήματα No Border**
 - 2.5 Ερευνητικές υποθέσεις No Border**
 - 2.6 Πλαίσιο αναφοράς No Border**
 - 2.7 Συνεντεύξεις**
 - 2.8 Συμπεράσματα για No Border**
- 3. Περιγραφή φαινομένου – Κινήματα και MME**
 - 2.3 Ερευνητική πρόταση MME**
 - 2.4 Ερευνητικά ερωτήματα MME**
 - 2.5 Ερευνητικές υποθέσεις MME**
 - 2.6 Πλαίσιο αναφοράς MME**
 - 2.7 Αποτελέσματα MME**
 - 2.8 Συμπεράσματα για MME**
- 4. Βιβλιογραφία**
- 5. Παράρτημα**

Περίληψη Ερευνητικής πρότασης

Η παρουσία των κινημάτων στο σημερινό κόσμο αντανακλά την επιθυμία πολλών ανθρώπων να συνδυάσουν ένα φάσμα συλλογικών μορφών δράσης και ταυτόχρονα να απορρίψουν κυρίαρχα μοντέλα κοινωνική, πολιτικής, πολιτισμικής πραγματικότητας. Ποια είναι όμως η πραγματική εικόνα των σύγχρονων κοινωνικών κινημάτων, ποια η δυναμική τους στο βίο και ποια τα μοντέλα της οργάνωσης που τους εξασφαλίζουν επιβίωση; Στα σύνθετα αυτά ερωτήματα καθώς και σε άλλα θα προσπαθήσουμε να διατυπώσουμε προσεγγίσεις ακολουθώντας τις επιταγές της εμπειρικής έρευνας. Θα ασχοληθούμε με το παράδειγμα του No Border. Το πρώτο μέρος της έρευνας έχει ως στόχο να παρουσιαστούν οι τελευταίες θεωρητικές προσεγγίσεις γύρω από τα κοινωνικά κινήματα και στη συνέχεια να διαπιστωθεί αν το No Border επαληθεύει κάποιες από αυτές.

Δε θα μείνουμε όμως εκεί. Με ουσιαστικά μία δεύτερη ερευνητική πρόταση θα μελετήσουμε ένα παράλληλο φαινόμενο και ιδιαίτερα σημαντικό, πάντα κατά την κρίση του γράφοντος, αυτό της σχέσης των MME και των κινημάτων. Συλλέχτηκαν τα άρθρα του τοπικού τύπου εκείνης της περιόδου και με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου θα διαπιστωθεί η ποιότητα της αντιμετώπισης των κινημάτων από τα MME έχοντας σα βάση το συγκεκριμένο παράγοντα.

Οι δύο επιμέρους προτάσεις θα παρουσιαστούν αναλυτικά στη συνέχεια της εργασίας. Πρόκειται για δύο διαφορετικές διαστάσεις του ίδιου θέματος που οδηγούν σε συμπεράσματα ξεχωριστά για την κάθε διάσταση. Πλέκονται όμως στα πλαίσια της ανάδειξης ενός συμπαγούς ερευνητικού αποτελέσματος. Δηλαδή οι δύο παράλληλες έρευνες ουσιαστικά ενδυναμώνουν η μία την άλλη. Όσο πιο έντονα θα αναδειχθεί η εικόνα του No Border τόσο πιο ηχηρές θα γίνουν οι όποιες παραλήψεις ή αστοχίες των MME στην παρουσίασή του.

Περιγραφή φαινομένου – Κινήματα

Στην προσπάθεια να κατανοήσουμε και στη συνέχεια να ορίσουμε τα κοινωνικά κινήματα βρισκόμαστε μπροστά σε μία όψη της πραγματικότητάς τους, που καθιστά την προσπάθεια αυτή αρκετά σύνθετη. Η όψη αυτή συνίσταται στην αντιφατική φύση των κινήματων από τη μία και στη συχνή αναντιστοιχία ανάμεσα στα κατά καιρούς θεωρητικά μοντέλα και στην πραγματικότητα. Τοποθετούμε μάλιστα, όχι τυχαία, το θεωρητικό προσδιορισμό των κινήματων ως μέρος της πραγματικότητάς τους μιας και η διαδικασία αυτή σε όλα τα επίπεδα που διαδραματίζεται αποτελεί μέρος του κινήματος. Με το ζήτημα του ορισμού ασχολήθηκε διεξοδικά και ο Ψημίτης (2006) ακολουθώντας τη διαδικασία της κριτικής αναφοράς των ορισμών που έχουν διατυπωθεί μέχρι τώρα και στη συνέχεια αναπτύσσοντας μία καινούργια προσέγγιση με στόχο την απαλοιφή αδυναμιών των προηγούμενων ορισμών. Ας δούμε λοιπόν μέσα από αυτό το ταξίδι του Ψημίτη πως προσεγγίστηκαν τα κινήματα, αντλώντας και χρήσιμα γνωστικά εργαλεία για την προσέγγιση της δική μας περίπτωσης.

Πρώτος ορισμός που θα δούμε είναι αυτός του Giddens. Το κοινωνικό κίνημα ορίζεται ως μία προσπάθεια προώθησης ενός κοινού συμφέροντος ή πραγματοποίησης ενός κοινού σκοπού εκτός της σφαίρας των κατεστημένων θεσμών (Giddens από Ψημίτη 2006). Η διαπίστωση πως ο παραπάνω ορισμός φέρνει το στοιχείο του συμφέροντος ως κυρίαρχο στα κινήματα είναι προφανές. Αυτή είναι και η βασική του αδυναμία, μιας και η θεώρηση αυτή ανάγεται τόσο στις ορθολογικές όσο και στις μαρξιστικές προσεγγίσεις που θεωρούνται πεπερασμένες. Άλλωστε το συμφέρον ως κυρίαρχο κίνητρο στα κινήματα προσκρούει στο γεγονός πως τα τελευταία διατυπώνουν συνήθως διεκδικήσεις πολιτισμικού και όχι στενά υλικού χαρακτήρα. Ο όρος επίσης «κοινός σκοπός» δεν ανταποκρίνεται στο σύνολο των περιπτώσεων των κινήματων, τα οποία αρκετές φορές δεν αναπτύσσονται με γνώμονα έναν στόχο αλλά απλά για να δηλώσουν μια παρουσία τους στον κόσμο.

Επιπλέον ο ορισμός αποδυναμώνεται ακόμα περισσότερο λόγω της αντιφατικότητας με την οποία συνδέει τις έννοιες «συμφέρον», «κοινού σκοπού» και «εκτός της σφαίρας του κατεστημένου». Δηλαδή αφενός παρουσιάζονται τα κινήματα ως

αντιστρατευμένα στο κατεστημένο και ταυτόχρονα να παίρνουν μέρος στη λειτουργία του χρησιμοποιώντας έννοιες όπως «κοινός στόχος» που είναι άρρηκτα συνυφασμένες με το ίδιο το κατεστημένο. Ο Ψημίτης σημειώνει πως τα κινήματα σε σχέση με τους θεσμούς δεν τοποθετούνται εξαρχής ούτε εντός ούτε εκτός.

Ο Tarrow βάζοντας στο παιχνίδι τα κοινωνικά δίκτυα και βασικό χαρακτηριστικό τις συγκρούσεις διατυπώνει έναν αρκετά πιο σύνθετο ορισμό. Σύμφωνα με αυτόν κινήματα είναι «αλληλουχίες πολιτικών ανταγωνισμού που βασίζονται σε υπόστρωμα κοινωνικών δικτύων και ηχηρών νοηματικών πλαισίων συλλογικής δράσης και που αναπτύσσουν την ικανότητα να διατηρούν ζωνή την αμφισβήτηση εναντίον ισχυρών αντιπάλων» (Tarrow μέσα από Ψημίτη 2006). Για τον Tarrow η έννοια κλειδί των κινήματων είναι η εξουσία. Θεωρεί ότι αυτά αποτελούν μορφές κοινωνικής δράσης με σκοπό την αμφισβήτηση των σχέσεων εξουσίας στο υφιστάμενο πολιτικό σύστημα. Ομάδες που στερούνται πρόσβαση σε διάφορες μορφές εξουσίας και επιρροής κινητοποιούνται αντιπαρατίθενται συλλογικά και οργανωμένα απέναντι σε αυτούς που κατέχουν την εξουσία. Μέσω τις συλλογικής δράσης αξιοποιούν αλλά και προσφέρουν ευκαιρίες πολιτικής δράσης μετατρέποντας αυτές σε πόρους κινητοποίησης. Το παραπάνω σε συνδυασμό με τις ευκαιρίες που προσφέρει και το ίδιο το πολιτικό σύστημα συνθέτουν ένα συσχετισμό δεδομένων, τον οποίο αναλύει η θεωρία της δομής πολιτικών ευκαιριών (βλ. Ψημίτης 2006 3^ο Κεφ.). Τα κινήματα επιζητούν και προσφέρουν συμμαχίες μειώνοντας το κόστος της συλλογικής δράσης και κάνοντας αποτελεσματικότερη την προσπάθειά τους να εισάγουν καινούργια πράγματα στο σύστημα πολιτικής εκπροσώπησης.

Ο ορισμός του Tarrow χρησιμοποιώντας ένα συστημικό τρόπο προσέγγισης δίνει έμφαση στην πολιτική λειτουργία των κινήματων. Στο σημείο αυτό δέχεται και τη σημαντικότερη ίσως κριτική. Η κριτική αφορά την υποβάθμιση του ρόλου της πολιτισμικής ταυτότητας στα κινήματα, η οποία για τον Tarrow είναι απλά υποστηρικτική της συλλογικής ανταγωνιστικής δράσης εναντίον πολιτικά ισχυρών αντιπάλων (Ψημίτης 2006). Όπως προαναφέρθηκε τονίζεται υπέρμετρα ο ρόλος της δομής πολιτικών ευκαιριών και καθιστά την πολιτισμική ταυτότητα ως μια μεταβλητή με τη λειτουργία της εντός αυτής. Πέρα του ότι ο ορισμός αυτός αφήνει εκτός κάποιες σημαντικές μορφές δράσης των κινήματων όπως η εκφραστικές δράσεις επιφέρει και ένα άλλο στοιχείο. Υποβαθμίζει ουσιαστικά το ρόλο των κοινωνικών δικτύων που ο ίδιος ο Tarrow εισάγει στον ορισμό του, καθιστώντας τη

λειτουργία τους άτυπη και υποταγμένη στην ορθολογική συμπεριφορά. Η όποια κριτική όμως δεν υποβαθμίζει το γεγονός ότι ο Tarrow επισημαίνει τόσο τη λειτουργία των δικτύων όσο και τον συγκρουσιακό και αμφισβητικό ρόλο των κινημάτων.

Ο επόμενος ορισμός είναι αυτός του Touraine. Για το γάλλο κοινωνιολόγο η διαμόρφωση ενός κινήματος προϋποθέτει τρία θεμελιώδη στοιχεία. Πρώτο είναι η αντίθεση σε μια κυριαρχία, δηλαδή η πάλη για κατάργηση μορφών και σχέσεων εξουσίας από μία ομάδα σε μια άλλη. Το δεύτερο είναι η θετική διεκδίκηση δηλαδή το κίνημα δεν αρκείται απλά στην απόρριψη μιας υφιστάμενης κατάστασης αναφορικά με κάποια δομή εξουσίας, αλλά προχωρεί και στην υπεράσπιση μιας εναλλακτικής εκδοχής στη θέση αυτής που απορρίπτεται. Το τρίτο στοιχείο αναφέρεται στη μορφή της πάλης, η οποία διεξάγεται στα πλαίσια αξιών κεντρικής σημασίας, που η κοινωνία θεωρεί θεμελιώδεις και απαραβίαστες. Η σύγκρουση ως στοιχείο των κινημάτων υπογραμμίζεται και απ' τον Touraine, προσθέτοντας μάλιστα και ένα επιπλέον της στοιχείο, αυτό του πολιτισμικού πεδίου, εντός του οποίου διεξάγεται η σύγκρουση. Όντως η πίεση η σύγκρουση είναι αναγκαία για τη δράση ενός κινήματος διαθέτοντας μάλιστα και ένα βασικό χαρακτηριστικό. Δεν μπορεί να είναι τελειώς εξειδικευμένη αλλά θα πρέπει να αναφέρεται σε ένα πρόβλημα το οποίο δυνητικά ανάγεται σε ένα αξιακό δίλλημα που απασχολεί το σύνολο της κοινωνίας. Ο Ψημίτης για το φαινόμενο αναφέρει «όταν υπάρχουν συλλογικοί δρώντες αυτοί συνειδητοποιούν ότι συναπαρτίζουν μια κοινωνική σχέση εξουσίας, δηλαδή τοποθετούνται σε ένα δομικό πεδίο συσχέτισης, όπου με όρους ανισότητας ο καθένας από τους αντιπάλους διεκδικεί για τον εαυτό του τη δυνατότητα να προσδώσει το δικό του κοινωνικό περιεχόμενο στη συνολική ικανότητα της κοινωνίας να αναπαράγεται και να ανασχηματίζεται ή τουλάχιστον να την μπολιάσει με δικά του χαρακτηριστικά. Πέρα του ότι η διαπίστωση αυτή ευθυγραμμίζεται με τις δύο τελευταίες προϋποθέσεις του ορισμού του Touraine και τις ενισχύει μάλιστα, αναδεικνύει και μια άλλη διάσταση των κινημάτων. Είναι αυτή της αμφίδρομης επίδρασης και εξάρτησης με την κοινωνία. Η σύγκρουση των κινημάτων δεν είναι σύγκρουση δύο διαφορετικών κοινωνιών αλλά ούτε και σύγκρουση δύο ομάδων συμφερόντων ή συντεχνιών. Τα κινήματα μετατρέπουν την αμφισβήτηση σε σύγκρουση με απώτερο στόχο να μετουσιωθεί σε κοινωνικό μετασχηματισμό ή μεταρρύθμιση.

Σημαντική είναι η συμβολή του Touraine στη θεωρητική προσέγγιση του φαινομένου των κουλτούρων και του ρόλου τους εντός των κινήματων. Η έννοια του κοινού πολιτισμικού πεδίου περιγράφει συγκρούσεις στο πλαίσιο των οποίων τα κινήματα τείνουν να επικυρώσουν τις διαφορές, αποδεχόμενα και προωθώντας πολλαπλές και διαφορετικές κουλτούρες τόσο στο επίπεδο των χαρακτηριστικών (φυλή, γλώσσα, κ.α.) όσο και στο επίπεδο των εξατομικευμένων επιλογών (στους τομείς της εργασίας, του περιβάλλοντος κ.α). Σημαίνοντα ρόλο σε αυτό παίζουν πολύ γενικές αξίες όπως ελευθερία δικαιοσύνη, ισοτιμία κ.α. οι οποίες συντελούν στη δημιουργία ενός κοινού πολιτισμικού πεδίου, στο πλαίσιο του οποίου ζητούμενο δεν είναι η κυρίαρχη κουλτούρα αλλά γίνονται αποδεκτές διαφορετικές και συγκρουόμενες εκδοχές του πολιτισμικού βίου (Ψημίτης 2006).

Ο τέταρτος ορισμός που θα παρουσιαστεί είναι αυτός του Melucci. Σύμφωνα με αυτόν η έννοια του κοινωνικού κινήματος «περιγράφει μια μορφή συλλογικής δράσης η οποία επικαλείται αλληλεγγύη, αποκαλύπτει σύγκρουση και συνεπάγεται ρήξη των ορίων συμβατότητας του συστήματος εντός του οποίου η δράση λαμβάνει χώρα» (Melucci 1996 από Ψημίτη 2006 σελ. 390).

Ο Melucci ορίζει τη συλλογική δράση «ως ένα σύνολο κοινωνικών πρακτικών που α) εμπλέκουν ταυτοχρόνως έναν αριθμό ατόμων ή ομάδων, β) εμφανίζουν παρόμοια μορφολογικά χαρακτηριστικά συναρτήσεως του χρόνου και του χώρου, γ) προϋποθέτουν ένα κοινωνικό πεδίο σχέσεων και δ) την ικανότητα των εμπλεκόμενων να αντλούν νόημα από αυτό που κάνουν». Το κίνημα πλέον αναλύεται λαμβάνοντας υπόψη δύο παραμέτρους. Η μία είναι αυτή των προσανατολισμών δράσης και η άλλη του συστήματος κοινωνικών σχέσεων που επηρεάζονται από τη δράση (Ψημίτης 2006).

Η πρώτη παράμετρος οριοθετεί τη σύγκρουση ως μια διαδικασία αμφισβήτησης της ευρύτερης νομιμότητας της εξουσίας και του συστήματος επιμερισμού των πόρων. Το αναφέρουμε αυτό διότι συχνά τα κινήματα ορίζονται από τις κυρίαρχες ομάδες ως απλές αντιδράσεις σε κρίσεις και σε δυσλειτουργίες του συστήματος, υποβαθμίζονται δηλαδή κατατασσόμενα στα πλαίσια της κοινωνικής παθογένειας. Στο ζήτημα αυτό ο Melucci διατυπώνει τους προσανατολισμούς της συλλογικής δράσης που εμφανίζεται ως κοινωνικό κίνημα (Ψημίτης 2006). Ο πρώτος από τους προσανατολισμούς αυτούς είναι η αλληλεγγύη. Είναι η ικανότητα των μελών του κινήματος να αναγνωρίζονται

ως ανήκοντες στην ίδια κοινωνική συλλογικότητα. Δεύτερον είναι η σύγκρουση δύο ή περισσότερων δρώντων γύρω από τον έλεγχο των κοινωνικών πόρων. Τρίτων είναι η ρήξη των ορίων συμβατότητας του συστήματος των κοινωνικών σχέσεων εντός του οποίου διεξάγεται η σύγκρουση. Δηλαδή η ρήξη των δικλίδων ασφαλείας που θέτει το σύστημα προκειμένου να αναπαράγεται απρόσκοπτα.

Η δεύτερη παράμετρος προσδιορισμού ενός κινήματος που είναι το σύστημα των κοινωνικών σχέσεων οι οποίες επηρεάζονται από τη δράση. Με βάση την παράμετρο αυτή ο Melucci ταξινομεί τα κινήματα στους εξής τύπους. Α) τα συγκρουσιακά δίκτυα, που υπερασπίζονται διαδράσεις και επικοινωνίες αυτόνομου χαρακτήρα, αναπτύσσοντας ριζοσπαστικές συγκρούσεις εντός του συστήματος κανόνων που ρυθμίζουν την κοινωνική αναπαραγωγή. Β) τα διεκδικητικά κινήματα που πιέζουν για διαφορετική κατανομή των πόρων, κινητοποιούμενα μέσα σε οργανωτικά συστήματα κοινωνικών σχέσεων. Τα συστήματα αυτά μπορεί να είναι η εργασία, η οικογένεια, η διοίκηση κ.α. Γ) Τα πολιτικά κινήματα που στοχεύουν στη διεύρυνση των κριτηρίων συμμετοχής στην πολιτική διαδικασία. Και Δ) τα ανταγωνιστικά κινήματα που αμφισβητούν στους στόχους της κοινωνικής παραγωγής και την κατεύθυνση της ανάπτυξης αυτής καθαυτής, προβάλλοντας ανταγωνιστικές σχέσεις στην ιδιοποίηση και τον καταμερισμό των βασικών σε κάθε κοινωνία πόρων (Ψημίτης 2006).

Για τον Melucci η συλλογική ταυτότητα είναι επίσης θεμελιώδης παράγοντας στα κοινωνικά κινήματα. Η ύπαρξη μάλιστα μιας δυναμικής συλλογικής ταυτότητας μπορεί υπό προϋποθέσεις να οδηγήσει σε συλλογική δράση, η οποία με τη σειρά της ανατροφοδοτεί την ταυτότητα ενδυναμώνοντάς την και αναβαθμίζοντάς την μέσα στο σύστημα κοινωνικών σχέσεων στο οποίο υπάρχει.

Τα κινήματα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας μετεξέλιξης της κοινωνίας και των επιμέρους συστημάτων σύμφωνα με τον Melucci. Ο ίδιος μεταφέροντας τη σημασία της νοηματοδότησης από το ατομικό στο συλλογικό επίπεδο καθόρισε τα κινήματα ως συλλογικούς δρώντες καθοριστικούς για τις πολιτισμικές διαδικασίες νοηματοδότησης στην κοινωνία.

Ο Ψημίτης συνθέτοντας με κριτικό τρόπο ορισμένα στοιχεία των πιο πάνω ορισμών ορίζει τα κινήματα ως εξής: «τα σύγχρονα κοινωνικά κινήματα συνιστούν δικτυακές μορφές συλλογικής δράσης που διαμέσου της σύγκρουσης τείνουν στη μεταβολή μιας κυρίαρχης πραγματικότητας στο πεδίο των κοινωνικών σχέσεων εξουσίας, μέσα από

μια συλλογική ταυτότητα συμβολικού και πολιτισμικού τύπου η οποία προσφέρει στους συμμετέχοντες πόρους κινητοποίησης που δεν έχουν από αλλού» (Ψημίτης 2006).

Προχωρώντας στις διευκρινήσεις για τον ορισμό ο Ψημίτης αναφέρει: Α) Η δικτυακότητα ενός κινήματος παραπέμπει τόσο στη μορφή της συνεργασίας μεταξύ ποικιλοτρόπως οργανωμένων ομάδων όσο και στη μορφή της ατομικής συμμετοχής, δηλαδή εκείνης που λαμβάνει χώρα δίχως τη μεσολάβηση οποιασδήποτε οργανωμένης συλλογικότητας. Β) Η δράση στα όρια της μεταβολής της κοινωνικής πραγματικότητας οριοθετεί τις διεκδικήσεις των κινήματων σε συγκεκριμένες κοινωνικές αλλαγές και όχι την κατάληψη της εξουσίας. Γ) Το πεδίο των κοινωνικών σχέσεων εξουσίας περιλαμβάνει τόσο την παραγωγή και τον επιμερισμό των υλικών πόρων όσο και την ιδιοποίηση των άυλων πόρων που είναι δικαιώματα, αξίες, αναπαραστάσεις, αισθητικές κ.α. Δ) Οι συγκρούσεις που οι δράσεις κινηματικού χαρακτήρα φέρνουν στο προσκήνιο είναι θεμελιώδης παράγοντες τέτοιων μεταβολών και χωρίς τη σύγκρουση τέτοιες μορφές συλλογικής δράσης δεν έχουν λόγο ύπαρξης. Ε) Η συλλογική ταυτότητα σε κάθε περίπτωση αποτελεί βασική πηγή κινήτρων δράσης υπό την έννοια ότι μειώνει το κόστος δράσης. Η συλλογική ταυτότητα εξασφαλίζει την αλληλεγγύη, έναν πόρο αρκετά σημαντικό για ένα κίνημα, με βασική ιδιότητα να δρα πολλαπλασιαστικά και σε άλλους πόρους. ΣΤ) Τέλος ο Ψημίτης διασαφηνίζει πως ο ορισμός τραβά διαχωριστική γραμμή μεταξύ των κινήματων και άλλων μορφών διεκδίκησης όπως λόμπι, συντεχνίες, πολιτικά κόμματα κ.α. Η διαφοροποίηση συνίσταται τόσο στο περιεχόμενο των διεκδικήσεων όσο στη μορφή της δράσης και τα κοινωνικά δίκτυα που χαρακτηρίζουν τα κινήματα.

Η διαδικασία του ορισμού των κινήματων είναι συνεχείς και δυναμική, όπως άλλωστε και τα ίδια τα κινήματα. Η προηγούμενη διαδρομή στους σημαντικότερους ορισμούς είχε ως σκοπό πέρα από την κατανόηση για το τι ακριβώς είναι ένα κοινωνικό κίνημα, την ανάδειξη των προϋποθέσεων, των παραμέτρων αλλά και τη σπουδαιότητα των σύγχρονων κινήματων στην εξέλιξη των κοινωνιών. Το επόμενο στάδιο της μελέτης αυτής είναι η παρουσίαση των βασικών οργανωτικών χαρακτηριστικών των κινήματων.

Γενικά οργανωτικά χαρακτηριστικά των κινημάτων.

Το κομμάτι της οργάνωσης των κινημάτων είναι τόσο ενδιαφέρον όσο και κρίσιμο ερευνητικά. Το αναφέρουμε αυτό γιατί δεν είναι λίγες η θεωρητικές προσεγγίσεις που ταυτίζουν τα κινήματα με τις οργανώσεις τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η θεωρία κινητοποίησης των πόρων (Ψημίτης 2006) που προτείνει στην ουσία ένα τύπο επαγγελματοποιημένων κινημάτων με γραφειοκρατικές και τυποποιημένες οργανωτικές δομές. Βεβαίως τα κινήματα των τελευταίων δεκαετιών απέχουν ολοκληρωτικά από μια τέτοια εικόνα και αν υπάρχουν κάποια παραδείγματα, όπως το οικολογικό κίνημα, που θα μπορούσαμε να βρούμε κάποιο συμβατότητα στην εικόνα αυτή, σε καμία περίπτωση δεν είναι αρκετή να την επαληθεύσει (βλ. Ψημίτη 2006 σελ 398 αναφορά σε Αλεξανδρόπουλος και Σερντεδάκης 2000 για μελέτη περιβαλλοντικών ομάδων). Την τάση αυτή των ερευνητών αναδεικνύουν οι μαρξιστές Piven και Cloward, αναλύοντας διάφορα κινήματα διαμαρτυρίας στις ΗΠΑ (Ψημίτης 2006).

Οι Gerlach και Hine (1970, 1973, Gerlach 1971 μέσα από Ψημίτη 2006) με μια σειρά από μελέτες αποδεικνύουν πως ο συνηθέστερος τρόπος οργάνωσης των κοινωνικών κινημάτων στις ΗΠΑ βασίζεται στην κατάτμηση, την πολυκεντρικότητα και τη δικτύωση.

Η κατάτμηση για τον Gerlach συνίσταται σε πολλές διαφορετικές ομάδες, οι οποίες αναπτύσσονται και εξαφανίζονται, διχάζονται, πολλαπλασιάζονται και συμμαχούν εντός των κινημάτων. Το φαινόμενο της κατάτμησης έχει αφετηρία αρκετούς παράγοντες όπως ιδεολογικές διαφορές, πολιτικές και κοινωνικές ανταμοιβές, επιρροή που ασκούν πρόσωπα και μικρές ομάδες, προσωπικές συγκρούσεις και εσωτερικό ανταγωνισμό (Ψημίτης 2006). Τα παραπάνω συνθέτουν μια δυναμική και αέναη διεργασία διαιρέσεων και συμμαχιών στο εσωτερικό του κινήματος.

Η πολυκεντρικότητα δηλώνει την παρουσία αρκετών κέντρων εξουσίας ή επιρροής εντός του κινήματος που συχνά ανταγωνίζονται μεταξύ τους. Απ' τη στιγμή που οι ηγεσία δεν ακολουθεί το μοντέλο γραφειοκρατικού τύπου και οι ηγέτες δεν ανταποκρίνονται σε αυτό. Είναι ηγέτες χαρισματικού τύπου, δηλαδή οφείλονται στο

γεγονός ότι εμπνέουν τους άλλους και όχι στο ότι κατέχουν πολιτικές και οργανωτικές δεξιότητες (Ψημίτης 2006).

Η δικτυακότητα σημαίνει σύμφωνα με τον Gerlach πως «οι διαφορετικές ομάδες δεν είναι μεταξύ τους απομονωμένες αλλά σχηματίζουν ένα ενιαίο δίκτυο διαμέσου μη ιεραρχικών κοινωνικών διασυνδέσεων μεταξύ των συμμετεχόντων και μέσα από τις αντιλήψεις, τις ταυτότητες και τους αντιπάλους που αυτοί οι συμμετέχοντες μοιράζονται» (Gerlach 1999 από Ψημίτη 2006). Επεξηγώντας, ο όρος αναφέρεται στα χαλαρά και ενιαία δίκτυα που συγκροτούν τα κινήματα. Τα δίκτυα αυτά πραγματώνονται διαμέσου φυσικών μετακινήσεων, συντονισμένων δραστηριοτήτων κοινού έντυπου υλικού, κοινών ιδανικών και κοινών αντιπάλων. Οι διασυνδέσεις αυτές ενισχύονται τόσο από τις διαπροσωπικές επαφές όσο και από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και φυσικά το διαδίκτυο. Επιπρόσθετα η αίσθηση του κοινού αντιπάλου δυναμώνει την αλληλεγγύη. Ένα ακόμα στοιχείο που υπογραμμίζει ο Gerlach (Ψημίτης 2006) είναι αυτό της κοινής ιδεολογίας, η οποία είναι τέτοια που να επιτρέπει να εμφανίζονται πολλές ερμηνείες εντός του κινήματος χωρίς να θίγεται η ενότητα της δράσης. Μάλιστα είναι εφικτό τα κινήματα να μοιράζονται κάποιες βασικές πεποιθήσεις ακριβώς γιατί αυτές είναι αμφίσημες, ευλύγιστες και ποικίλουν ανάλογα με το χώρο εμφάνισής τους.

Σημαντική είναι και η δουλειά του Tarrow (Tarrow 1999 από Ψημίτη 2006) σχετικά με τις «ευλύγιστες» δομές των κινήματων. Συγκεκριμένα προτείνει «οι δομές των κινήματων δύναται να είναι επαρκώς εύρωστες ώστε να δομούν βιώσιμες σχέσεις με τους αντιπάλους, αλλά να είναι αρκετά ευλύγιστες ώστε να επιτρέπουν στις άτυπες διασυνδέσεις που συνδέουν τα άτομα και τα δίκτυα μεταξύ τους να συναρθρώνουν και να συντονίζουν τον ανταγωνισμό». Ο Tarrow μέσα από την προσέγγισή του αυτή ουσιαστικά προσπαθεί να καταδείξει, πως τα κοινωνικά κινήματα αποτελούν συλλογικές απόπειρες αυτής της έντασης που τα διατρέχει. Υποστηρίζει πως οι σύγχρονες μορφές δράσης συνδυάζουν δύο βασικές ιστορικές εμπειρίες οργάνωσης, τον «εγκιβωτισμό» της ευρωπαϊκής εργατικής τάξης σε οργανώσεις κλειστού τύπου (όπως κόμματα και συνδικάτα) από τη μία και ένα εναλλακτικό αναρχικό μοντέλο οργάνωσης από την άλλη. Επεκτείνοντας ο Tarrow αναπτύσσει το εξής δίλλημα (Tarrow 1999 από Ψημίτη 2006 σελ. 402) «όταν οι ιεραρχικές οργανώσεις των κινήματων διαρκώς αφομοιώνουν τη βάση τους, χάνουν την ικανότητα τους για αναταραχή, όμως όταν αυτές κινούνται προς της αντίθετη κατεύθυνση, στερούνται

την υποδομή για να διατηρήσουν βιώσιμες διαδράσεις με συμμάχους, υποστηρικτές και θεσμικές αρχές. Αυτό υποδηλώνει μια εύθραυστη ισορροπία ανάμεσα σε μία τυπική οργάνωση και αυτονομία, τέτοια που μπορεί να γεφυρωθεί μονάχα από ισχυρές, άτυπες και μη ιεραρχικές δομές διασύνδεσης».

Ο Ψημίτης συμπυκνώνοντας την ανάλυση του Tarrow κάνει λόγο για ένα δυαδικό σχήμα που διέπει τη δράση των κινημάτων. Στο ένα σκέλος βρίσκονται οι οργανωτικές δομές των κινημάτων που επιδιώκουν την εγκαθίδρυση σταθερών σχέσεων με αντιπάλους, συμμάχους και θεσμούς. Στο άλλο βρίσκεται η διαρκής προσπάθεια στο εσωτερικό τους να στηρίζουν το ρόλο των άτυπων δικτύων σχέσεων, επειδή αυτά ενδυναμώνουν τη συλλογική των κινημάτων και την ικανότητα συλλογικής δράσης. Επεκτείνοντας το συλλογισμό διαπιστώνουμε ότι τα κινήματα εμπιστεύονται την ύπαρξή τους στα άτυπα δίκτυα και στη λειτουργία της συνάρθρωσης που επιτελείται στο εσωτερικό τους απέχοντες από τετριμμένες οργανωτικές «φόρμες» αλλά δεν απεμπολούν το δικαίωμα χρήσης των διαθέσιμων πόρων αναφορικά με την οργάνωση προκειμένου να καταφέρουν συντονισμό και αποτελεσματικότητα στη δράση τους. Στην μία περίπτωση κυρίαρχη είναι η θεωρία ανάπτυξης της συλλογικής ταυτότητας και στην άλλη η θεωρία κινητοποίησης των πόρων (βλ. Ψημίτης κεφ. 2,4) που για τον Tarrow συν-διέπουν τα σύγχρονα κοινωνικά κινήματα.

Αν και οι αμερικάνοι μελετητές έδωσαν μεγάλο βάρος στον τύπο οργάνωσης των κινημάτων δε συνέβη το ίδιο και με τους ευρωπαίους τουλάχιστον τις δεκαετίες 70 και 80. Συγκεκριμένα στο πλαίσιο της Θεωρίας των Νέων Κοινωνικών Κινήματων διατυπώνεται πως η οργανωτική δομή των κινημάτων δεν είναι η βασικότερη συνιστώσα για την ανάπτυξη της κοινωνικής δράσης (Ψημίτης 2006).

Το σκηνικό θα ανατρέψει ο Bourdieu ο οποίος στις αρχές τις δεκαετίας διαπιστώνει ότι ένα από τα θεμελιώδη γνωρίσματα των σύγχρονων κινημάτων είναι η απόρριψη του λενινιστικού προτύπου οργάνωσης, η άμεση συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων και η υιοθέτηση αυτοδιαχειριστικών μορφών οργάνωσης (Bourdieu 2003 από Ψημίτη 2006). Στο ίδιο έργο μάλιστα ο Bourdieu προτείνει ένα ευρωπαϊκό κοινωνικό κίνημα ενάντια στον νεοφιλελευθερισμό, το οποίο θα συντονίζει τις διεκδικήσεις επιμέρους κοινωνικών κινημάτων μέσα από κέντρα διαβουλεύσεων όπως είναι οι Γενικές Συνελεύσεις.

Ο Melucci ξεφεύγοντας από μια κοινωνιολογική παράδοση (π.χ. Weber και Michels) η οποία όριζε πως κάθε φαινόμενο κοινωνικής δράσης επιφέρει μια αναπόφευκτη τάση γραφειοκρατικοποίησης της οργάνωσης, αναπτύσσει ένα μοντέλο δημιουργίας κινήτρων και επιμερισμού πόρων και εξουσίας. Ξεκινώντας από τη γενική παραδοχή πως οποιαδήποτε οργάνωση κινήματος συνήθως τείνει να επιβάλει στις ομάδες που αποτελούν τη βάση του ορισμένους περιορισμούς που χαρακτηρίζουν μια ενωτική δομή, προτείνει ένα δυαδικό μοντέλο οργάνωσης. Δηλαδή, το κίνημα προσπαθεί αφενός να δημιουργήσει μια κεντρική κατεύθυνση και να οριοθετήσει κοινούς στόχους και αφετέρου να παραγάγει ορισμένα κίνητρα προκειμένου να εξασφαλίσει τη συναίνεση και την αξιοποίηση των μελών του. Για το σκοπό αυτό προχωρά στον επιμερισμό πόρων και εξουσίας εντός της οργάνωσης, αποτρέποντας εσωτερικές συγκρούσεις και διευρύνοντας την αποδοχή του κινήματος προς τα έξω (Melucci 1996 από Ψημίτη 2006).

Ορισμένες από τις εσωτερικές διαδικασίες στο σχήμα που ο Melucci είναι οι ακόλουθες:

1) Η συγκρότηση κανόνων. Είναι αδύνατο να υπάρξει κινηματική οργάνωση δίχως αυτή να θεμελιώνεται σε κανόνες. Οι κανόνες αυτοί αφορούν τον επιμερισμό των πόρων, τη διαδικασία της ενσωμάτωσης και το έλεγχο του κινήματος. Ο Melucci (Melucci 1996 από Ψημίτη 2006) βλέπει τέσσερα πεδία ρύθμισης των σχέσεων που ρυθμίζουν αυτοί οι κανόνες.

α) Οι σχέσεις μεταξύ της οργάνωσης και των μελών. Η ρύθμιση αυτή αφορά το βαθμό εμπλοκής του μέλους στην οργάνωση και στη δομή των ανταμοιβών και των κυρώσεων και διαμορφώνουν τη συμπεριφορά του εντός του κινήματος. Η ρύθμιση αυτή εξαρτάται τόσο από τον τύπο οργάνωσης όσο και από τη φάση που βρίσκεται το κίνημα. Σε αρχική φάση συγκρότησής του μπορεί να βασίζεται σε περισσότερο μη υλικά κίνητρα όπως η αλληλεγγύη και η ισχυρή ταύτιση με τους στόχους της οργάνωσης. Σε μία δεύτερη φάση τα υλικά κίνητρα αποκτούν ιδιαίτερη σημασία για ορισμένα τουλάχιστον από τα μέλη του και μπορούν να διακριθούν σε κίνητρα αλληλεγγύης, υλικά η ωφελμιστικά κίνητρα και κανονιστικά ή αξιολογικά κίνητρα.

β) Το δεύτερο πεδίο σχέσεων αφορά τις σχέσεις μεταξύ των διαφορετικών συνιστωσών της οργάνωσης. Κρίσιμης σημασίας και αυτή η ρύθμιση αφού οι αντίστοιχοι κανόνες έχουν ως στόχο να μετασχηματίσουν το κίνημα σε οργανωτική δομή με λειτουργικό και ιεραρχικό επιμερισμό. Ο επιμερισμός αυτός των ευθυνών των επιμέρους συνιστωσών πρέπει να γίνει με βάση της λειτουργίες, τον γεωγραφικό τους καταμερισμό και την ιεραρχική τους θέση.

γ) Σημαντική είναι και η ρύθμιση της σχέσης μεταξύ του κινήματος και της κοινωνικής ομάδας ή των κοινωνικών ομάδων που εκπροσωπεί καθώς και της σχέσης μεταξύ του κινήματος και της κοινωνίας.

δ) Τελευταία, θα πρέπει να ρυθμίζεται η σχέση μεταξύ των γενικών προσανατολισμών του κινήματος και των ειδικών του στόχων. Η ρύθμιση αυτή επίσης έχει να κάνει με την αξιοποίηση των πόρων από την οργάνωση προκειμένου να επιτευχθούν οι επιμέρους στόχοι. Η διαδικασία αυτή δεν είναι καθόλου εύκολη αν αναλογιστούμε ότι τα κινήματα υπόκεινται σε εσωτερικές εντάσεις και συγκρούσεις που οδηγούν σε θεμελιώδεις μεταβολές τόσο των προσανατολισμών της δράσης όσο και της ίδιας της νοηματοδότησης της δράσης. Αυτές οι εντάσεις συχνά οφείλονται στο γεγονός ότι, όταν καινούργιες ομάδες διαμορφώνονται δυναμικά μέσα στο κίνημα, τότε η οργάνωση του κινήματος οφείλει να αντιδρά αναπροσδιορίζοντας το κίνημα σε συνάρτηση με αυτές τις ομάδες.

2) Οι δεύτερη από τις εσωτερικές διαδικασίες οργάνωσης ενός κινήματος είναι η στρατολόγηση και η διαδοχή της ηγεσίας. Η επιλογή της ηγετικής ομάδας στηρίζεται σε μία προσφορά ανταμοιβών στα μέλη αυτής της ομάδας προκειμένου άτομα που κατέχουν σχετικές δεξιότητες και απαιτούμενη εμπειρία να προσελκυστούν στις ηγετικές θέσεις. Η μεταβολές στην ηγεσία ενός κινήματος επιφέρουν αφενός μια αλλαγή στην ισορροπία δυνάμεων των συνιστωσών του κινήματος και αφετέρου αποτελούν εσωτερικές διαδικασίες αναπροσδιορισμού των στόχων και των μέσων του κινήματος.

3) Η τρίτη από τις εσωτερικές διαδικασίες οργάνωσης ενός κινήματος είναι η ενδεχόμενη δημιουργία φατριών και η πρόκληση διασπάσεων. Οι φατρίες είναι υποομάδες που προάγουν δικά τους συμφέροντα και επιδιώκουν ειδικούς στόχους μέσα στο κίνημα. Όταν η παρουσία τέτοιων συμφερόντων

δεν διευθετείται με ένα σύστημα εσωτερικού αυτοπεριορισμού τότε απολήγει σε εσωτερικές συγκρούσεις. Όταν οι εσωτερικές συγκρούσεις επιμένουν και μάλιστα συνδυαστούν με διάσταση μεταξύ των γενικών προσανατολισμών του κινήματος και των επιμέρους στόχων αιτία από την οποία προέρχονται συνήθως οι συγκρούσεις, τότε έχουμε τη δημιουργία ενός φαινομένου που καλείται ετερογένεια της κοινωνικής βάσης.

Η ετερογένεια της κοινωνικής βάσης του κινήματος αν και αποτελεί βασική προϋπόθεση των εσωτερικών εντάσεων του κινήματος δύσκολα επιφέρει διάσπαση της οργάνωσης και σε ορισμένες περιπτώσεις έχει και θετικές όψεις. Για παράδειγμα η παρουσία πολλών ομάδων, τακτικών και πολιτικών προβάλλει προς την κοινωνία μια διαφοροποιημένη εικόνα που το καθιστά πιο ελκυστικό.

Δικτυακότητα και κοινωνικά κινήματα.

Με τον όρο δικτυακότητα (Gerlach 1999 από Ψημίτη 2006) ενός κινήματος περιγράφουμε το φαινόμενο της συγκρότησης του, που βασίζεται σε ένα χαλαρό αλλά ενιαίο δίκτυο σχέσεων μεταξύ διαφορετικών ομάδων, έτσι ώστε η ενότητα στο εσωτερικό του να γίνεται με οριζόντιο τρόπο και όχι διαμέσου ιεραρχικών διασυνδέσεων. Η επικοινωνία και η συνεργασία που τόσο χρειάζεται το κίνημα επιτυγχάνονται μέσα από σε αυτό το οριζόντιο δίκτυο σχέσεων διαμέσου των διαπροσωπικών σχέσεων, ενός βαθμού ισότιμου συντονισμού των δραστηριοτήτων, του κοινού εντύπου και διαδικτυακού υλικού, της αυτοαναγνώρισης όλων των συμμετεχόντων σε κοινά ιδανικά και της αναγνώρισης των κοινών αντιπάλων (ο.π.).

Το βασικό ερευνητικό ερώτημα ως προς τη δικτυακότητα είναι αν επιβάλλεται ως οργανωτική δομή με τη μορφή του αναγκαίου κακού, δεδομένου ότι η σημερινή κοινωνική πραγματικότητα αποθαρρύνει συγκεντρωτικές μορφές ή αναδεικνύεται ως μια θετική επιλογή των κινήματων;

Ο Ψημίτης απαντά ότι συμβαίνουν και τα δύο. Το αιτιολογεί μάλιστα προστρέχοντας στη λειτουργία της κοινωνικής ταυτότητας η οποία στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα γίνεται κινητική, ευέλικτη, υβριδική και θεμελιώνεται με σχεσιακό τρόπο που διαπραγματευτικό χαρακτήρα. Με αυτό τον τρόπο αποκλείει την αναπαραγωγή των οργανωτικών μορφών του παρελθόντος που στηρίζονταν στις ιεραρχικές σχέσεις, καθιστώντας αυτές αναποτελεσματικές. Άρα οι οργανώσεις αναγκάζονται να απομακρύνονται από μοντέλα οργανωτικής συγκεντροποίησης προκειμένου να προσελκύουν υποκειμενικούς πόρους.

Από την άλλη πλευρά σε πολλές οργανώσεις εμφανίζεται ως εγγενής τάση να θεμελιώνουν την ύπαρξή τους και τη δράση τους σε χαλαρές μορφές οργάνωσης και εσωτερικής εξάρτυσης και όχι απλώς να παραχωρούν απρόθυμα ορισμένα περιθώρια αυτονομίας και ελευθερίας στα μέλη τους. Άλλωστε τα ιδιαίτερα πολιτισμικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά αυτών των οργανώσεων όπως η ετερογένεια, οι διαφοροποίηση των νοηματικών πλαισίων και η πολλαπλότητα των κινήτρων επιφέρουν μια οργανωτική χαλαρότητα και μία οριζόντια συνεργασία, που μάλιστα προκύπτουν ως φυσικά δομικά χαρακτηριστικά.

Συνοψίζοντας στο ερώτημα μπορούμε να πούμε πως για ορισμένες μορφές συλλογικής δράσης η οργανωτική δικτυακότητα συνιστά περισσότερο ένα αναγκαίο κακό, μια αναγκαστική επιλογή υπό το βάρος σχετικά προσφάτων εξελίξεων και μεταβολών στα δεδομένα της κοινωνικής ταυτότητας και της συλλογικής δράσης. Με αυτόν τον τρόπο τα κινήματα προσαρμόζονται και θωρακίζονται απέναντι στις εξωτερικές εξελίξεις. Αντιθέτως, για άλλες μορφές συλλογικής δράσης η οργανωτικής δράσης η οργανωτική δικτυακότητα αντιπροσωπεύει τη μοναδική επαρκή λύση συνύπαρξης στο μέτρο που αυτή εγγυάται έναν ελάχιστο οργανωτικό ιστό σε συνδυασμό με τον σεβασμό της ατομικής αυτονομίας και την υπεράσπιση της συλλογικής ατομικής ταυτότητας που βρίσκονται στη βάση της συλλογικής δράσης. Στην περίπτωση αυτή, οι χαλαρές οργανωτικές σχέσεις είναι μια θετική επιλογή και όχι εκ των υστέρων μια αναγκαστική λύση (Ψημίτης 2006).

Πως όμως λειτουργεί η δικτυακότητα μέσα σε ένα κίνημα και ποια πλεονεκτήματα προσφέρει; Τα δίκτυα δεν έχουν έναν τυπικό και μόνιμο χαρακτήρα αλλά δημιουργούν συνθήκες άτυπης διάδρασης μεταξύ ομάδων, οργανώσεων και ατόμων. Αυτό βέβαια δε συνεπάγεται πως αποκλείεται η παρουσία τυπικά δομημένων

οργανώσεων και ατόμων. Επίσης, η κάθε οργάνωση μέσα στο κίνημα ούτε τείνει να αλώσει το κίνημα ούτε κινδυνεύει να αφομοιωθεί από αυτό. Κίνημα και οργάνωση τείνουν να διαφοροποιηθούν σε δύο διαφορετικές δυναμικές, δύο πραγματικότητες σχετικά αυτόνομες.

Συνέπεια των άνωθεν διαδράσεων είναι η ανάπτυξη μιας σειράς προσαρμοστικών λειτουργιών οι οποίες είναι καθοριστικής σημασίας απέναντι στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα κινήματα στον σύγχρονο κόσμο. Τέτοιες λειτουργίες μπορούν να θεωρηθούν και συγκριτικά πλεονεκτήματα της δικτυακότητας έναντι της συγκεντροποίησης. Σύμφωνα με τον Gerlach (1999) είναι: πρώτον η δυνατότητα να επιβιώνει το κίνημα επειδή αποσοβεί εσωτερικές κρίσεις, που σε περιπτώσεις συγκεντρωτικής οργάνωσης θα προέκυπταν εξαιτίας της καταστολής τοπικών ομάδων ή της απόσυρσης ορισμένων εκ των ηγετών του κινήματος. Δεύτερον είναι η ευκολότερη εισχώρηση του κινήματος σε μια ποικιλία κοινωνικών θέσεων. Τρίτον είναι ο λειτουργικός καταμερισμός της εργασίας πράγμα που οφείλεται στην πολλαπλότητα των ομάδων τόσο ποσοτικά αλλά και όσον αφορά κοινωνικά και προσωπικά γνωρίσματα. Τέταρτον η φερεγγυότητα που εξασφαλίζει στο κίνημα το γεγονός πως η τυχόν ανεπάρκεια ενός μέρους του δεν συμπαρασύρει και το υπόλοιπο κίνημα. Πέμπτον, η κλιμάκωση της προσπάθειας και της συνεισφοράς στο κίνημα, ως αποτέλεσμα της δυναμικής του εσωτερικού ανταγωνισμού μεταξύ των ομάδων ή των ηγεσιών. Έκτον η προσαρμοστικότητα των ομάδων στα νέα προβλήματα που προέρχεται από την εμπειρία που προσφέρουν λάθη και παραλείψεις άλλων ομάδων, καθώς και από τη γρήγορη κυκλοφορία της πληροφορίας. Η προσαρμοστικότητα αυτή αφορά προγράμματα, ρεπερτόρια δράσεις και τακτικές. Τέλος, ο πλούσιος καταμερισμός εργασίας ευνοεί φαινόμενα όπως η αγωνιστικότητα, η καινοτομία και ο πειραματισμός στην παραγωγή και στην εφαρμογή καινούργιων ιδεών και πολιτισμικών προτεραιοτήτων. Η δικτυακή δομή των κινήματων, τελικά, αποτελεί ένα αρκετά αποτελεσματικό τρόπο οργάνωσης που βοηθάει τα κινήματα να επιβιώσουν και να αναπτύσσονται έναντι ισχυρών αντιπάλων, ενώ παράλληλα ενισχύει την προσωπική δέσμευση των μελών του κινήματος.

Η δικτυακότητα εκτός από τα παραπάνω πλεονεκτήματα που υπογραμμίζει ο Gerlach, ευνοεί και την ισχυρή νοηματική πλαισίωση επειδή η εσωτερική συνοχή πλέον επιτυγχάνεται όχι με την εισαγωγή και τη διαφύλαξη μιας επαναστατικής ιδεολογίας, αλλά διαμέσου της ποιότητας των ενεργών σχέσεων που διαμορφώνονται

στο εσωτερικό του κινήματος. Παράλληλα και η νοηματική πλαισίωση ενισχύει τη δικτυακή άρθρωση των οργανώσεων, των ομάδων και των ατόμων που συγκροτούν το κίνημα επειδή τείνει όχι να ομογενοποιεί τους ανθρώπους αλλά να πολλαπλασιάζει και να επικυρώνει τις διαφορές των κινήτρων του και να νομιμοποιεί τις δικές τους ιδιότητες και επιλογές ως αφετηρίες κινητοποίησης και δράσης (Ψημίτης 2006).

No Border στη Λέσβο

Στα τέλη του Αυγούστου 2009 (25 με 31) διοργανώθηκε στη Μυτιλήνη άλλο ένα No Border. Τι είναι το No Border; Τυπικά αποτελεί μια συγκέντρωση αρκετών συλλογικοτήτων με κοινό τη δράση για το προσφυγικό και μεταναστευτικό ζήτημα. Στην ουσία όπως θα διαφανεί και μέσα από τη μελέτη αυτή πρόκειται για τη συνάντηση ορισμένων από τα μέλη ενός πανευρωπαϊκού κινήματος κατά τις ιδέες των κρατικών συνόρων. Αυτό άλλωστε είναι και το κεντρικό του σύνθημα το οποίο μπορεί να εμπλουτίζεται και να προσαρμόζεται περιστασιακά αλλά αποτελεί μια σταθερά για όλα τα μέλη του κινήματος.

Τολμώντας ένα βλάστημο σχεδόν παραλληλισμό, θα λέγαμε πως το No Border λειτουργεί σαν τις επωνυμίες Franchise. Δηλαδή κάποιες τοπικές ομάδες δανείζονται τον τίτλο και διοργανώνουν μια συνάντηση καλώντας όλα τα μέλη του κινήματος. Οι ομοιότητες όμως με το Franchise σταματούν εκεί, αν υφίστανται τελικά και κάποια ομοιότητα. Η ομάδα ή οι ομάδες που θα διοργανώσουν ένα No Border ουσιαστικά κρατάνε μόνο τον τίτλο και διαμορφώνουν στοχοθεσία, ιδεολογικοπολιτικό υπόβαθρο και μεριμνούν για φροντίζουν για ένα μεγάλο κομμάτι της οργάνωσης. Μπορεί η κεντρική νοηματική πλαισίωση να εσωκλείεται στις δύο λέξεις No Border αλλά το πώς μπορεί αυτό να γίνει αντιληπτό από την κάθε συλλογικότητα ή το κάθε μέλος είναι αρκετά περίπλοκο. Οι πιο ακραίες συλλογικότητες για παράδειγμα δέχονται τον όρο στην καθαρή του μορφή. Δηλαδή την κατάργηση των κρατών – εθνών και των συνόρων που τα οριοθετούν. Άλλες συλλογικότητες αποδέχονται την ύπαρξη των συνόρων αλλά όχι με τη μορφή που αυτά είναι τώρα. Πιο συγκεκριμένα επιδιώκουν την ελεύθερη διακίνηση ατόμων χωρίς διατυπώσεις και έγγραφα που στο μεταναστευτικό αποτελούν ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα.

Τα ίδια τα σύνορα άλλωστε ως έννοια πολυσήμαντη έχει τελείως διαφορετική διάσταση σε διάφορα σημεία του πλανήτη και σε διαφορετικές εποχές. Τα σύνορα στη Μυτιλήνη είναι σημείο εισόδου ενώ στην Πάτρα είναι σημείο εξόδου αναφορικά με το προσφυγικό. Αναφερόμαστε στις δύο αυτές περιοχές γιατί με διαφορά ενός χρόνου πραγματοποιήθηκαν No Border και μάλιστα είχαν διαφορετικό ιδεολογικό πλαίσιο εξαιτίας τόσο των συνθηκών στις δύο περιοχές αλλά και τις διαφορετικότητας των ομάδων που τα διοργάνωσαν.

Αυτό κατά πολλούς ήταν και το στοιχείο που έκανε το No Border να κρατήσει τόσο σε διάρκεια αλλά και σε ένταση και σε ανταπόκριση. Πρόσφερε στις ομάδες μια ομπρέλα που περιλάμβανε διεθνοποίηση του αγώνα τους, πολλαπλασιασμό των πόρων τους και ιδεολογική ελευθερία ενώ αποκόμιζε από τις ομάδες ευελιξία, προσαρμοστικότητα σε τοπικά κοινωνικά και πολιτισμικά στοιχεία και φυσικά συνεχίζει να το κάνει.

Υπακούοντας στις θεωρίες των σύγχρονων κοινωνικών κινημάτων δε διαθέτει ηγέτη ή έστω ηγετική ομάδα ούτε γραφειοκρατική οργάνωση όπως το εργατικό, οικολογικό και άλλα κινήματα. Δε χρησιμοποιεί ούτε καν συμβατικές δημοκρατικές διαδικασίες στην οργάνωσή του, ούτε οι συλλογικότητες που επιθυμούν να οργανώσουν ένα camp παίρνουν άδεια από τις ομάδες που το πρωτοξεκίνησαν. Απλά και πιο πολύ για πρακτικούς λόγους αποκαλούν τα No Border camp που διοργανώνονται από τις γερμανικές ιδρυτικές ομάδες ως «επίσημα» χωρίς όμως να έχει άλλες προεκτάσεις ο χαρακτηρισμός αυτός. Όλα θεωρούνται ισότιμα.

Πολλά από αυτά προαναφέρθηκαν θα διαφανούν και στο κύριο μέρος της μελέτης αυτής οπότε δε θα επιμείνουμε σε λεπτομέρειες. Το αναλυτικό πρόγραμμα το No Border 2009 στη Μυτιλήνη καθώς και το πλήρες ιδεολογικό του πλαίσιο όπως συμφωνήθηκε από τις ομάδες που συμμετείχαν παρουσιάζεται αυτούσιο στο παράρτημα της εργασίας. Για την ιστορία συμπληρώνουμε πως η πόλη της Μυτιλήνης κατά τη διάρκεια No Border βίωσε μια πρωτοφανή αστυνομική παρουσία με διμοιρίες Μαρ από την Αθήνα ενώ τελικά δε σημειώθηκαν αξιοσημείωτα επεισόδια όπως πολλοί πίστευαν ότι θα γίνουν. Ένα μήνα μετά από το No Border η ντροπή της Παγανής σταμάτησε να στοιχειώνει τη Λέσβο και την Ελλάδα ίσως αλλά το πόσο αλληλοσχετίζονται τα γεγονότα αυτά είναι καθαρά θέμα υποκειμενικών εκτιμήσεων. Το σίγουρο είναι πως το No Border τάραξε τα λιμνάζοντα νερά μιας συντηρητικής κοινωνίας και αξίζει να μελετηθεί κοινωνιολογικά.

Ερευνητική πρόταση

Στην παρούσα εργασία θα εξετάσουμε κατά πόσο το κίνημα No border 2009 όπως αυτό εκδηλώθηκε στη Μυτιλήνη στα τέλη του Αυγούστου του 2009 ανταποκρίνεται στο μοντέλο **δικτυακής οργάνωσης** των σύγχρονων κινήματων που προτείνει ο Gerlach και αναλύθηκε προηγουμένως. Θα μελετηθεί η **κατάτμηση** και η **πολυκεντρικότητα** του κινήματος και πως αυτές επιδρούν στο εσωτερικό του κινήματος και στο ρεπερτόριο δράσης του. Θα εξεταστεί επίσης ο βαθμός **ετερογένειας** της κοινωνικής βάσης του κινήματος, αν αυτή αποτελεί προϋπόθεση των εσωτερικών εντάσεων του κινήματος και αν μπορεί να επιφέρει διάσπαση της οργάνωσης.

Ερευνητικά ερωτήματα

Η κινηματική δράση No border 2009 που διαδραματίστηκε στη Μυτιλήνη τον Αύγουστο 2009:

Ανταποκρίνεται στο μοντέλο δικτυακής οργάνωσης των σύγχρονων κινήματων που προτείνει ο Gerlach;

Παρουσιάζει τις ιδιότητες της κατάτμησης και της πολυκεντρικότητας;

Η βάση του κινήματος παρουσιάζει ετερογένεια και πως αυτή επιδρά στην εξέλιξη και στη δράση του κινήματος;

Ερευνητικές υποθέσεις

Η κινηματική δράση No border 2009 που διαδραματίστηκε στη Μυτιλήνη τον Αύγουστο 2009:

Η βάση του κινήματος ήταν σε μεγάλο βαθμό ετερογενής.

Η ετερογένεια αυτή δημιούργησε συγκρούσεις.

Οι συγκρούσεις δεν επηρέασαν την ενότητα του κινήματος.

Στηρίχθηκε στο δικτυακό τρόπο οργάνωσης με αποτέλεσμα:

A) Να αποσοβηθούν οι εσωτερικές συγκρούσεις.

B) Να διαμορφώσει έναν λειτουργικό καταμερισμό της εργασίας αξιοποιώντας τις ικανότητες τις βάσης του.

Γ) Να εξασφαλίσει φερεγγυότητα ενδυναμώνοντας την πίστη των μελών του.

Δ) Να εξασφαλίσει προσαρμοστικότητα των ομάδων σε νέα προβλήματα και κοινωνικοπολιτισμικά δεδομένα.

Πλαίσιο αναφοράς.

Πληθυσμός αναφοράς: Το σύνολο των ατόμων που συμμετείχαν στο No border.

Χρονική περίοδος: Ιούλιος, Αύγουστος και Σεπτέμβριος του 2009. Με δεδομένο ότι το «No Border Camp» πραγματοποιήθηκε την τελευταία εβδομάδα του Αυγούστου.

Μεθοδολογία: Η συλλογή δεδομένων θα γίνει με τη χρήση της μεθόδου των προσωπικών συνεντεύξεων, αφού αυτή η μέθοδος συμβάλλει σε αξιόλογο βαθμό στη συλλογή κοινωνικών δεδομένων. Η μέθοδος της προσωπικής συνέντευξης προσφέρει μεγάλη ποσότητα πληροφοριών, μπορεί να είναι πιο σύνθετο στη δομή του και να περιλαμβάνει ερωτήματα στα οποία η απάντηση θα δοθεί μετά από υπολογισμό και ανάκληση στη μνήμη του ερωτώμενου παλαιότερων γεγονότων. Επίσης, ο συνεντευκτής έχει τη δυνατότητα να διευκρινίσει απαντήσεις και να καταχωρίσει στοιχεία από προσωπικές του παρατηρήσεις και να αξιολογήσει τις απαντήσεις. Η συνέντευξη εξασφαλίζει τη λήψη στοιχείων από συγκεκριμένα άτομα μιας ομάδας, τα οποία είναι σε θέση να προσφέρουν επιπλέον πληροφορίες, καθώς και την αξιολόγηση αυτών.

Δείγμα: Τρεις συμμετέχοντες που επιλέχθηκαν με τη μέθοδο της κατευθυνόμενης δειγματοληψίας όπως τεκμηριώνεται παρακάτω.

Συνεντεύξεις

Πραγματοποιήθηκαν τρεις συνεντεύξεις στην πόλη της Μυτιλήνης κατά το διάστημα Φεβρουαρίου – Μαρτίου 2011 με άτομα που είχαν άμεση σχέση με το No Border 2009. Ο αριθμός των συνεντεύξεων κρίθηκε επαρκής γιατί δεν διαπιστώθηκαν σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των συνεντευξιαζόμενων. Η επιλογή έγινε με τη μέθοδο της στοχευόμενης δειγματοληψίας προκειμένου να καλυφθεί το εύρος της συμμετοχής των μελών του κινήματος. Αναλυτικότερα, επιλέχτηκε ένα άτομο που συμμετείχε σε αρκετές δράσεις χωρίς όμως να έχει συμμετοχή στο συντονιστικό του κινήματος και θα αναφέρετε στο εξής ως (Α), ένα άτομο που πήρε μέρος στην οργάνωση του κινήματος χωρίς να συμμετέχει σε κάποια συλλογικότητα και θα τον καλούμε (Β) και ένα άτομο που διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο στο συντονισμό και στη δράση του κινήματος από τη φάση του σχεδιασμού και θα αναφέρεται ως (Γ).

Ακολουθεί η παρουσίαση των θέσεων των συνεντευξιαζόμενων σε σχέση με τις ερευνητικές υποθέσεις. Να σημειώσουμε πως πέραν των θεματικών των ερευνητικών υποθέσεων που κλήθηκαν οι συνεντευξιαζόμενοι να σχολιάσουν, αρχικά τους ζητήθηκε να περιγράψουν τη συμμετοχή τους στο No Border 2009 προκειμένου να διαπιστωθεί πως αυτοπροσδιορίστηκαν μέσα στο κίνημα.

Συνεντευξιαζόμενος (Α)

Συμμετοχή στο No Border

«Συμμετείχα σε αρκετές δράσεις του No Border που έγιναν στη Μυτιλήνη αλλά και σε άλλες περιοχές όπως Μανταμάδος. Συμμετείχα και κάποιες φορές στην ανοιχτή συνέλευση Μυτιλήνης πριν γίνει το No Border».

[Η βάση του κινήματος ήταν σε μεγάλο βαθμό ετερογενής]

«Υπήρχαν πολλές συλλογικότητες, πρέπει να ήταν πάνω από 10 και μετά που ήρθαν και οι ξένοι αυξήθηκαν ακόμα πιο πολύ. Δεν πήγαινα στη Χαραμίδα όπου γίνονταν οι συνελεύσεις, για να έχω πλήρη εικόνα».

[Η ετερογένεια αυτή δημιούργησε συγκρούσεις]

«Ήταν πολλές οι ομάδες και υπήρχαν διαφωνίες όπως για παράδειγμα στο θέμα με τα ΜΜΕ. Εμείς (σ.σ. μέλος ΣΥΡΙΖΑ) αν και δε συμμετείχαμε επίσημα θέλαμε να υπάρξει μια προσέγγιση στα ΜΜΕ γιατί είχε διαμορφωθεί ένα πολύ αρνητικό κλίμα στον κόσμο εξαιτίας κάποιων δημοσιευμάτων. Τελικά μάθαμε ότι δεν τα βρήκαν και έδωσαν μια συνέντευξη τύπου ξεχωριστά κάποιες συλλογικότητες».

[Οι συγκρούσεις δεν επηρέασαν την ενότητα του κινήματος.]

[Να αποσοβηθούν οι εσωτερικές συγκρούσεις]

«Δεν είχαν δημιουργηθεί μεγάλες εντάσεις μόνο αυτή με τα ΜΜΕ και με τους Γερμανούς που ήθελαν επεισόδια. Γενικά υπήρχε καλός συντονισμός και συμφωνία. Ξέρω ότι γι' αυτό φρόντιζαν οι Γερμανοί που είχαν μεγάλη εμπειρία σε τέτοιες διοργανώσεις. Γενικά το No Border ήταν επιτυχημένο αν και κάποια πράγματα θα μπορούσαν να έχουν γίνει καλύτερα».

[Να διαμορφώσει έναν λειτουργικό καταμερισμό της εργασίας αξιοποιώντας τις ικανότητες τις βάσης του]

«Ναι αυτό υπήρχε. Εμείς είχαμε αναλάβει το κομμάτι της ενημέρωσης του κόσμου στις επισκέψεις που έγιναν στα χωριά. Κάποιοι άλλοι φρόντιζαν να λειτουργεί τα info που είχε στηθεί στο Δημοτικό Θέατρο και άλλοι φρόντιζαν το camp. Γενικά δούλεψαν όλοι πολύ καλά. Ήταν πάνω από 600 άτομα και δεν έγινε το παραμικρό. Όλοι έφυγαν με τις καλύτερες εντυπώσεις».

[Να εξασφαλίσει φερεγγυότητα ενδυναμώνοντας την πίστη των μελών του]

«Ήταν σίγουρα ένα μεγάλο μάθημα και για μας. Ήρθαμε σε επαφή με ανθρώπους με μεγάλη εμπειρία στα οργανωτικά και είδαμε πως μπορούν οι όποιες διαφορές να μη λειτουργούν διαιρετικά. Στη Μυτιλήνη είχε διαμορφωθεί ένα τέτοιο κλίμα και πριν το No Border με την ανοιχτή συνέλευση αλλά αυτό ήταν τελείως διαφορετικό. Τότε ήρθαν ομάδες από την υπόλοιπη Ελλάδα και το εξωτερικό και με τόσα άτομα δεν πιστεύαμε ότι μπορεί να δουλέψει όλο αυτό. Κι όμως με τον επίμονο διάλογο καταφέρναμε και βρίσκαμε λύσεις για όλα.»

[Να εξασφαλίσει προσαρμοστικότητα των ομάδων σε νέα προβλήματα και κοινωνικοπολιτισμικά δεδομένα]

«Οι ξένες ομάδες δυσκολεύτηκαν στην αρχή να κατανοήσουν πολλά απ' όσα συνέβαιναν εδώ. Για παράδειγμα μόλις είδαν το άγημα για τη σημαία τρελάθηκαν και παρά τρίχα δεν έγινε κάτι χοντρό. Όταν όμως τους εξηγήσαμε πως αυτό συμβαίνει για κάποιους λόγους τότε το αποδέχθηκαν».

Συνεντευξιαζόμενος (B).

Συμμετοχή στο No Border 2009.

«...ήμουν στην οργανωτική επιτροπή, στο συντονιστικό. Το συντονιστικό ήταν μια ομάδα που σχηματίστηκε ένα χρόνο περίπου πριν για να οργανώσει το No Border. Ζητήθηκε από διάφορες ομάδες εντός Ελλάδας να οργανώσουν το No Border 2009 μία από αυτές τις ομάδες ήταν και η Προσφυγή από τη Μυτιλήνη όπου συμμετείχα, αλλά στη συνέχεια διαλύθηκε. Το συντονιστικό τελικά αποτελούνταν από 5-6 περίπου ομάδες ελληνικές και γερμανικές».

Η βάση του κινήματος ήταν σε μεγάλο βαθμό ετερογενής.

«...στο συντονιστικό συμμετείχαν άτομα όχι με την ιδιότητα της εκπροσώπησης κάποιας ομάδας. Για παράδειγμα από τη Μυτιλήνη δεν υπήρχε καν κάποια ομάδα μιας και η προσφυγή είχε διαλυθεί». Ερώτηση: Το Μπίνειο δεν ήταν ομάδα που συμμετείχε; «Το Μπίνειο δεν είναι ομάδα αλλά ένας χώρος που συχνάζουν κάποια άτομα. Δεν υπήρχε θέμα εκπροσώπησης από το Μπίνειο, κάποια άτομα απλά ήταν και στο Μπίνειο»

Στηρίχθηκε στο δικτυακό τρόπο οργάνωσης με αποτέλεσμα:

«...Το συντονιστικό κανόνιζε και οργάνωνε τα πάντα. Δεν είχε σταθερή σύνθεση. Μπορεί τη μία μέρα να έρχονταν άτομα που δεν είχαν ξαναέρθει, όπως έγινε όταν

άρχισαν να έρχονται άτομα στη Μυτιλήνη, και το συντονιστικό μεγάλωνε. Ήταν μια ανοιχτή συνέλευση».

[Να αποσοβηθούν οι εσωτερικές συγκρούσεις.]

«...Οι αποφάσεις παίρνονταν μόνο με συζήτηση, χωρίς ψηφοφορία». Ερώτηση: έπρεπε να συμφωνήσουν όλοι για να παρθεί μια απόφαση; «όχι απαραίτητα, ας πούμε στο θέμα τι σχέσεις κάνουμε με τους δημοσιογράφους και με τα media, στο συντονιστικό μέσα ήταν κυρίως άτομα που ήταν τελείως αρνητικά με οποιαδήποτε σχέση με τα κυρίαρχα ΜΜΕ. Ωστόσο υπήρχαν ομάδες όπως το Δίκτυο από την Αθήνα για τα κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα και κάποιες γερμανικές ομάδες που ήθελαν σχέσεις με δημοσιογράφους. Τελικά όμως πέρασε η απόφαση του συντονιστικού από τη Μυτιλήνη (σ.σ. εννοεί των ατόμων από τη Μυτιλήνη που συμμετείχαν στο συντονιστικό) που δεν ήθελαν καμία σχέση με δημοσιογράφους». Ερώτηση: Τελικά όμως δόθηκε μια συνέντευξη Τύπου. «Από το No Border όχι, ήταν από το Δίκτυο και κάποιους άλλους από άλλες συλλογικότητες, μιλάμε για το No Border και όχι γι' αυτούς. Το No Border δεν έδωσε καμία συνέντευξη, το τι έκανε ο καθένας ξεχωριστά είναι άλλο θέμα (ενοχλημένος) ».

[Η ετερογένεια αυτή δημιούργησε συγκρούσεις]

Ερώτηση: Όλο αυτό έφερε σύγκρουση μεταξύ των ομάδων που πήραν μέρος στη Σ.Τ. και των άλλων; «τι εννοείς σύγκρουση; Ότι πιαστήκαμε στα χέρια; Όχι, υπήρξε μια δυσαρέσκεια αλλά όταν λέμε ότι No Border δεν παίρνει καμία θέση δε σημαίνει ότι μπορεί να εμποδίσει κάποια ομάδα να κάνει κάτι.

[Οι συγκρούσεις δεν επηρέασαν την ενότητα του κινήματος.]

Στην ουσία αυτό προσπαθεί να εγγυηθεί, την ελευθερία των από κάτω ομάδων, ατόμων κτλ, τα άτομα έχουν την ευθύνη των πράξεών τους. Γίνανε κανα δυο καυγάδες, και έμεινε μια δυσαρέσκεια, ως προς το πώς πάρθηκε αυτή η απόφαση, δεν ήταν τόσο δημοκρατική κτλ.» Ερώτηση: Υπήρξε περίπτωση που κάποια ομάδα εμποδίστηκε να πράξει κάτι που ήθελε; Αναφέρομαι στο θέμα των επεισοδίων. «Υπήρχαν κάποιες ομάδες που ήθελαν ένα πιο συγκρουσιακό No Border κυρίως από το εξωτερικό και από την Αθήνα. Με συνεχείς συζητήσεις και διαπραγματεύσεις όμως συγκρατήθηκαν. Βαρύνουσα θέση στο θέμα έπαιξε η ομάδα της Μυτιλήνης επειδή θα ήταν εδώ και μετά το No Border και θα δέχονταν τις συνέπειες των

επεισοδίων. Τα άτομα αυτά ήταν λίγα, αν ήταν πιο πολλά θα κάναν επεισόδια». Ερώτηση: τι διαμόρφωνε το ρόλο και τη βαρύτητα κάθε ομάδας μέσα στο κίνημα; «Στο συντονιστικό κεντρικό ρόλο παίζανε το Δίκτυο και κάποιες γερμανικές ομάδες δεδομένου ότι ήταν και δικιά τους ιδέα το No Border. Αυτό συνέβαινε γιατί προσέφεραν πάρα πολλούς πόρους για τη διοργάνωση όλου αυτού του πράγματος. Ήταν πράγμα που απαιτούσε πόρους κόπο, χρόνο, χρήμα, γνώση, εμπειρία, επαφές, πρόσφεραν τέτοιου είδους πόρους.

[Να διαμορφώσει έναν λειτουργικό καταμερισμό της εργασίας αξιοποιώντας τις ικανότητες τις βάσης του]

Ερώτηση: Αυτοί έκαναν και την κατανομή των εργασιών; «όχι, απλά καθορίστηκαν κάποιες θεματικές και όποιος ήθελε έμπαινε σε αυτές».

[Να εξασφαλίσει προσαρμοστικότητα των ομάδων σε νέα προβλήματα και κοινωνικοπολιτισμικά δεδομένα.]

Δεν υπάρχει κάποιος περιορισμός στο τι θέματα θα ανοίξει το No Border, εστιάζει στο θέμα των συνόρων και προσπαθεί να εντοπίσει τις δράσεις και τις συζητήσεις του στο θέμα των συνόρων, αλλά έχει και άλλα θέματα, τι θα επιλεγεί κάθε φορά αυτό καθορίζεται από την εκάστοτε ομάδα, το No Border είναι κάτι σαν τα Goodys, κάθε ομάδα αποφασίζει να κάνει No Border και το κάνει με δικά της χαρακτηριστικά, είναι ένας τίτλος χωρίς να έχει κάποιες κατευθυντήριες γραμμές, στην Πάτρα το έκαναν κάποιες ομάδες αντεξουσιαστών πριν μερικά χρόνια με τελείως διαφορετικά χαρακτηριστικά.

Συνεντευξιαζόμενος (Γ)

Συμμετοχή στο No Border 2009.

«Συμμετείχα από την πρώτη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στο Λισβόρι (χωριό της Λέσβου) περίπου ένα χρόνο πριν γίνει το No Border. Ήταν μια αυθόρμητη συνάντηση που έγινε πιο πολύ λόγω προσωπικών γνωριμιών των ατόμων που

ασχολιόμασταν με το μεταναστευτικό. Τότε ακούγαμε και για κάποια περιστατικά βασανιστηρίων στην Παγανή και στην Αγιάσο και ακούστηκε η ιδέα να γίνει κάτι στο Β. Αιγαίο και ειδικότερα στη Λέσβο.

[Η βάση του κινήματος ήταν σε μεγάλο βαθμό ετερογενής]

Ερώτηση: Υπήρχαν εκπρόσωποι πολλών συλλογικοτήτων ή απλά ήσασταν μια παρέα; «δεν υπήρχε εκπροσώπηση με κάποια συγκεκριμένα κριτήρια, απλά όποιος μπορούσε να έρθει ήρθε. Απλά είχαμε ανάγκη να βρεθούμε και να ανταλλάξουμε εμπειρίες μας, να δούμε τι κάνατε εσείς για να αντιμετωπίσετε αυτό το πρόβλημα, κάτι σαν ανταλλαγή πρακτικών καλών ή κακών και θέλαμε να την κάνουμε κάπως ευχάριστη γι' αυτό έγινε και στο Λισβόρι. Κάναμε τα μπανάκια μας (σ.σ. το Λισβόρι είναι ορεινό αλλά διαθέτει ιαματικές πηγές στις εγκαταστάσεις των οποίων πραγματοποιήθηκε η συνάντηση) ήπιαμε τις μπίρες μας χαλαρά δηλαδή. Ερώτηση: η προσωπικές μεταξύ σας γνωριμίες πως επέδρασαν στην πρώτη συνάντηση; «δεν έγινε ένα κάλεσμα σε άγνωστες ομάδες, καλέσαμε γνωστούς από τη Χίο, τη Σάμο, και όχι ομάδες παντελώς άγνωστες μεταξύ τους». Ερώτηση: Πόσες συλλογικότητες ήταν στη συνάντηση; «Ας πούμε οκτώ και κάποιοι που είναι με το ένα πόδι εδώ και το άλλο στη Γερμανία. Ερώτηση; Εκεί αποφασίστηκε να γίνει το No Border; «Εκεί έπεσε η ιδέα, γενικά εκεί υπήρχαν άνθρωποι που συμμετείχαν κάθε χρόνο στο No Border» ... «ένα επίσημο No Border γίνεται κάθε χρόνο τουλάχιστον». Ερώτηση: Τι διαφορά έχει το επίσημο από τα υπόλοιπα; «δεν υπάρχει διαχωρισμός ούτε μπορείς να το κρίνεις από τη μαζικότητα, ή ποιος διαργανώνει το ένα ή το άλλο, απλά εκείνο που έγινε στην Πάτρα (σ.σ. το 2008 από Αντιεξουσιαστές) ήταν πιο εσωτερικής κατανάλωσης με την έννοια ότι δεν εξαπλώθηκε το κάλεσμα τόσο πολύ διεθνώς όπως έγινε εδώ, που μόλις αποφασίστηκε στάλθηκε παντού το κάλεσμα. Ερώτηση: Είχε και τελείως διαφορετική πλαισίωση από όσο γνωρίζω. «κυρίως ο τόπος χαρακτηρίζει την οργάνωση, διότι ας πούμε η Πάτρα είναι σημείο εξόδου, δεν είναι σύνορο, ενώ εδώ είμαστε σημείο εισόδου, άλλα ζητήματα έχεις να αντιμετωπίσεις εδώ πέρα και άλλα εκεί». Ερώτηση: Το κοινό σε αυτά τα δύο ποιο ήταν; «το όχι στα σύνορα» Ερώτηση: Και ανάλογα με τα τοπικά προβλήματα έμπαιναν και άλλα αιτήματα όπως το να κλείσει η Παγανή που μπήκε εδώ στη Μυτιλήνη. «δεν ήταν το βασικό ζητούμενο αυτό, προφανώς και ήταν ένα κέντρο κράτησης με άθλιες συνθήκες, αλλά προέκυψε ως κεντρικός άξονας όταν ήρθε κόσμος και το είδε από κοντά» Ερώτηση: Δεν είχε τεθεί στη συνάντηση του Λισβωρίου; «όχι σε κάθε μας διατύπωση, κείμενα κτλ

προσέχαμε και ήμασταν ενάντια σε κάθε κέντρο κράτησης και όχι μόνο ενάντια της Παγανής. Ερώτηση: οι αποφάσεις πως λαμβάνονταν; Υποστηρίζεται ότι οι Γερμανοί συντόνιζαν τις συνελεύσεις και φρόντιζαν να καταλήγουν σε αποφάσεις παρά τις διαφωνίες. Ήταν αρκετά έμπειροι σ' αυτό. «Μέριμνα για τις συνελεύσεις υπήρχε από όλο τον κόσμο, δεν ξέρω αν θα χαρακτήριζα ραχοκοκαλιά τους γερμανούς, και οι τοπικές ομάδες φρόντιζαν για ζητήματα οργάνωσης και όπου υπήρχαν διαφωνίες λύνονταν μετά από πολλές κουβέντες. Για παράδειγμα για το θέμα των ΜΜΕ έγιναν πολλές κουβέντες, υπήρχε πολύ μεγάλο θέμα. Η ανοικτή συνέλευση της Λέσβου δεν ήθελε καμία σχέση με τα τοπικά ΜΜΕ, ήθελε να δημιουργηθεί ένα δίκτυο αντιπληροφόρησης με τα δικά μας μέσα. Εγώ και άλλα παιδιά έχουμε την αίσθηση ότι σκόπιμα μας μποϊκόταραν και δεν το προέβαλαν γιατί δεν απευθυνθήκαμε σ' αυτούς. Αυτό είναι μια εκτίμηση δική μου. Η παρουσία τους (Γερμανών) σίγουρα ήταν καταλυτική, πολλοί από αυτούς είχαν εμπειρία και από άλλα No Border, και στις συνελεύσεις ο λόγος τους μετρούσε. Ερώτηση: η ανοιχτή συνέλευση της Λέσβου δημιουργήθηκε για το No Border; «Ναι αποκλειστικά, είχε υπάρξει μια ανοιχτή συνέλευση για το προσφυγικό και μεταναστευτικό, η οποία είχε κάνει δύο συνελεύσεις το Φθινόπωρο του 2008 αλλά το Δεκέμβρη έγιναν τα γεγονότα με τη δολοφονία Γρηγορόπουλου και οι περισσότεροι ασχολούνταν με αυτό και έτσι ατόνησε και δεν ξαναέγινε». Ερώτηση: η νέα συνέλευση που δημιουργήθηκε αποκλειστικά για το No Border πλέον, ήταν από τα ίδια άτομα; «ναι πάνω κάτω τα ίδια». Ερώτηση: Πόσο εύκολο ήταν το έργο της συνέλευσης; «η δυσκολία ήταν μεγάλη, έπρεπε να συντονιστούν ένα σωρό πράγματα από τα πιο μεγάλα μέχρι τα πιο απλά οργανωτικά, πχ πως θα μεταφερθεί με λεωφορεία όλος αυτός ο κόσμος. Επιπλέον η διαδικασία παρουσίαζε τις δυσκολίες που έχουν όλες οι αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες. Αν υπήρχε δηλαδή αρχηγός ή αν ψηφίζαμε για κάτι θα κανονίζονταν όλα μπαμ μπαμ. Όταν όμως προσπαθείς να βγάλεις κάτι με κοινή συναίνεση όλων των συμμετεχόντων τα πράγματα δεν είναι τόσο εύκολα. Οι πολλές υποχρεώσεις που σου είπα στην αρχή κυριολεκτικά άγχωναν τον κόσμο, πρακτικά ζητήματα κυρίως όπως τι θα φάει όλος αυτός ο κόσμος και διάφορα άλλα που έπρεπε να φροντιστούν.

[Να διαμορφώσει έναν λειτουργικό καταμερισμό της εργασίας αξιοποιώντας τις ικανότητες τις βάσης του]

Ερώτηση: Πως ανταποκρινόσασταν σε όλες αυτές τις υποχρεώσεις; «υπήρχε καταμερισμός, ανάλογα με τη δουλειά γινόταν και η ανάληψη από κάποια ομάδα. Για παράδειγμα κάποιες δουλειές μπορούσαν να γίνουν μόνο από τις ομάδες τις Μυτιλήνης, υπήρχε μια κολεκτίβα από τη Γερμανία που είχε ένα βανάκι με κατσαρολικά και είχε αναλάβει το μαγείρεμα όπως έκανε και σε άλλες τέτοιες οργανώσεις, τα κατασκευαστικά τα ανέλαβαν κάποιοι που ήξεραν από κατασκευές, τα δικηγορικά οι δικηγόροι, τα ιατρικά οι ιατροί. Γράφαμε τις υποχρεώσεις σε ένα πίνακα και όποιος ήθελε δήλωνε το όνομά του από κάτω και έτσι δημιουργήθηκαν ομάδες εργασίας».

[Η ετερογένεια αυτή δημιούργησε συγκρούσεις]

Ερώτηση: υπήρχαν συγκρούσεις σε όλη αυτή τη διαδικασία στις συνελεύσεις, στον καταμερισμό; «και βέβαια υπήρχαν συγκρούσεις όπως σε όλες τις συνελεύσεις, πόσο μάλλον όταν είναι τόσος κόσμος και τόσος ετερόκλητος κόσμος και μέσα σε λίγες ώρες πρέπει να πάρεις αποφάσεις για τόσα πολλά πράγματα, δεν έχεις περιθώριο να κουβεντιάζεις κανά μήνα για να δεις τι θα κάνεις σε μία δράση συγκεκριμένη, πρέπει τώρα να δούμε τι θα κάνουμε όλοι μαζί. Από ένα σημείο και μετά συμφωνήσαμε ότι δεν μπορούμε να είμαστε 600 στις συνελεύσεις και καλό θα ήταν να έρχονται μόνο αντιπρόσωποι από κάθε ομάδα. Φυσικά και πάλι όποιος ήθελε ερχόταν. Αυτό ήταν προαιρετικό το κάναμε για να γλιτώσουμε προβλήματα συνωστισμού στις συνελεύσεις διερμηνείας κ.α.»

[Οι συγκρούσεις δεν επηρέασαν την ενότητα του κινήματος]

Ερώτηση: πως τελικά συμφωνούσατε για κάτι; Για παράδειγμα η Συνέντευξη Τύπου δόθηκε παρά το ότι δε συμφώνησε η γενική συνέλευση. «Δεν ήταν συνέντευξη του No Border. Ήταν συνέντευξη από κάποια άτομα. Δεν μπορείς να απαγορεύσεις σε κάποια άτομα ή κάποιες συλλογικότητες να κάνουν κάτι. Και τώρα που σου μιλάω κάποιοι μπορούν να διαφωνούν με αυτό που κάνω. Δε μιλάω ως εκπρόσωπος κάποιας συλλογικότητας ή του No Border μιλάω για το πώς συμμετείχα προσωπικά στο No Border.»

[Να εξασφαλίσει προσαρμοστικότητα των ομάδων σε νέα προβλήματα και κοινωνικοπολιτισμικά δεδομένα]

Ερώτηση: Για τη στάση σχετικά με τα μέσα διαφωνούσαν μόνο κάποιες τοπικές ομάδες. Όμως τελικά πέρασε η δική τους θέση. «εξαρχής υπήρχε ένα φίλτρο σε ότι κάνουμε να σεβόμαστε τι θέλει μια τοπική ομάδα γιατί αυτή θα έμενε μετά εδώ πέρα, δηλαδή αν θέλει μια ομάδα να σπάσει την Παγανή και να ελευθερώσει τους ανθρώπους και μετά έχουμε ζητήματα εμείς που θα μείνουμε πίσω, πρέπει να σεβαστείς κάποιους ανθρώπους, και είχαμε κάνει πολλές συζητήσεις πάνω σ' αυτό».

[Στηρίχθηκε στο δικτυακό τρόπο οργάνωσης]

Ερώτηση: δεν έγινε σεβαστή όμως η άποψη της πλειοψηφίας. «αυτό ήταν θέμα αρχής για τη διαδικασία, αποφασίσαμε να είναι αμεσοδημοκρατική, δεν ψηφίζαμε για ένα θέμα, αλλά επιλέγαμε τη λύση που ήταν αποδεκτή από όλους. Αν πάλι υπήρχε αρχηγός θα αποφάσιζε αυτός».

[Να εξασφαλίσει φερεγγυότητα ενδυναμώνοντας την πίστη των μελών του]

Ερώτηση: Είχε αδιέξοδα αυτή η διαδικασία. «προσπαθούσε και η μία και η άλλη πλευρά να δει πως μπορεί να γίνει ώστε να είναι καλυμμένη και άλλη, υπήρχε πάντα καλή πρόθεση στο να τα βρει κάπως. Υπήρχαν βασικές διαφωνίες σε ζητήματα αρχών και πολιτισμικές διαφορές αλλά παρόλα αυτά λειτουργούσε καλά η γενική συνέλευση. Η αμεσοδημοκρατική διαδικασία ήταν μια πολιτική επιλογή. Ξέρεις ότι είναι πιο δύσκολη διαδικασία αλλά την επιλέγεις όμως. Υπάρχουν στιγμές που λες αμάν δεν καταλήγουμε πουθενά, αλλά είναι επιλογή να καταλήξεις κάπου ώστε να μείνουν όλοι ικανοποιημένοι. Θα κάτσουμε εδώ πέρα να λιώσουμε μέχρι να βρούμε μια λύση και είναι εντυπωσιακό πως πάντα βρίσκεται η λύση». Ερώτηση: τι πιστεύεις ότι ήταν αυτό που τελικά οδηγούσε σε μια κοινή λύση. «απλά η γενικοί στόχοι της διοργάνωσης ήταν ξεκαθαρισμένοι, ήμασταν ενάντια στα σύνορα, την καταστολή κτλ, στο πως θα το πραγματοποιούσαμε αυτό κάθε συλλογικότητα είχε διαφορετικό τρόπο αντίληψης και εκεί ήταν οι διαφωνίες, δηλαδή σε πρακτικά ζητήματα. Υπήρχαν βέβαια και διχογνωμίες για την κεντρική ιδεολογία αλλά κάθε συλλογικότητα διατηρούσε τις διαφοροποιήσεις τις και τα κείμενα δεν είχαν κάτι που θα διαφωνούσε μια ομάδα.

Συμπεράσματα

Μελετώντας το παράδειγμα το κινήματος No Border μέσα από τις συνεντεύξεις ορισμένων εκ των μελών του διαπιστώνουμε υπάρχει συμφωνία ως προς την οργάνωση δικτυακού τύπου, μιας κοινά αποδεκτής κυρίαρχης πραγματικότητας η οποία αναγνωρίζεται από όλα τα μέλη του κινήματος και η αναγνώριση της σπουδαιότητας των πόρων στην πορεία του κινήματος δηλαδή του ότι όλοι μαζί μπορούμε καλύτερα ακόμα και αν διαφωνούμε σε κάποια επιμέρους ζητήματα.

Στο No Border, μέσω των συνεντευξιαζόμενων, διαπιστώνεται η επιθυμία των μελών του για εναλλακτικές μορφές οργάνωσης μακριά από τετριμμένες δημοκρατικές διαδικασίες, ηγετικού τύπου δομές και γραφειοκρατικές διαδικασίες. Αυτές δίνουν τη θέση τους στην δικτυακότητα, την κατάτμηση, την πολυκεντρικότητα και την πολυμορφία. Δε λείπει ωστόσο όπου κρίνεται αναγκαίο μια κεντρική κατεύθυνση στο κίνημα και ενιαία διάταξη στόχων. Η προσαρμοστικότητα στα πολιτιστικά και κοινωνικά δεδομένα των μελών του κινήματος στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι αξιοσημείωτη. Θα μπορούσε να ενταχθεί στα πλαίσια της διαδικασίας της εξασφάλισης της συναίνεσης και της αφοσίωσης των μελών του.

Σχετικά με τους πόρους που αξιοποιεί το κίνημα κάνουμε δύο διαπιστώσεις. Η πρώτη έχει να κάνει με την πληροφορία. Μέσω της δικτυακότητας το κίνημα είναι σε θέση να αξιοποιήσει τόσο τους συμβατικούς τρόπους πληροφόρησης που στο παράδειγμά μας ήταν ή ενημερώσεις στα χωριά τις Λέσβου, το μοίρασμα φυλλαδίων και η συνέντευξη τύπου που δόθηκε τελικά στα ΜΜΕ παρά τις διαφωνίες κάποιων συλλογικοτήτων και η ταυτόχρονη αξιοποίηση μέσω μη συμβατικής πληροφόρησης όπως blog στο διαδίκτυο, συνθήματα στους τοίχους κ.α. Η δεύτερη διαπίστωση αφορά των επιμερισμό της εργασίας. Αναγκαίες υποθέσεις που αφορούν την οργάνωση και όχι μόνο μοιράζονται στα μέλη αξιοποιώντας τις ικανότητές τους. Δικηγόροι αναλάμβαναν το νομικό κομμάτι όπου χρειαζόταν, γιατροί πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους, ακόμα και μάγειρες ή τεχνίτες.

Η ενότητα του κινήματος προκύπτει ως αποτέλεσμα όλης αυτής της διεργασίας και της κινητικότητας της επικοινωνίας. Εξαντλητικός διάλογος μέχρι να βρεθεί η λύση που θα ικανοποιεί όλες τις συλλογικότητες ή όλα τα μέλη. Η δικτυακότητα προκύπτει

ως φυσικό πλαίσιο της οργάνωσης, ως παράλληλη και αντίρροπη με την ετερογένεια η οποία θα ήταν καταστροφική για άλλους συμβατικούς τρόπους οργάνωσης. Επιπλέον η δικτυακή δομή συνέβαλε στην προσαρμοστικότητα του κινήματος σε προβλήματα και δυσκολίες που αντιμετώπισε αποτελεσματικά και γρήγορα.

Διαπιστώσαμε να αναπτύσσεται εντός του κινήματος μια ιδιαίτερη κατάσταση ομαδικότητας όπου οι σχέσεις των ομάδων χαρακτηρίζονται από μικρή εξάρτηση και στηρίζονται στην πυκνή επικοινωνία. Υπήρξε μεταξύ των ομάδων έντονη και αμοιβαία τροφοδότηση τόσο σε εμπιστοσύνη όσο και σε πρακτικές και τεχνογνωσία.

Αξιοσημείωτο επίσης είναι πως ο δικτυακό τρόπος οργάνωσης προσφέρει και μια ασφάλεια στο κίνημα έναντι αποτυχιών ή αστοχιών. Έχοντας κάνει σχετική αναφορά στο θεωρητικό κομμάτι θα αναφέρουμε μόνο πως στην περίπτωση του No Border κάποιες δυσάρεστες καταστάσεις για ορισμένες συλλογικότητες όπως οι συγκρούσεις με τις δυνάμεις καταστολής δεν χαρακτήριζαν το No Border αλλά τις συλλογικότητες ή τα άτομα που εμπλέκονταν σε αυτές τις καταστάσεις.

Περιγραφή φαινομένου – Κινήματα και ΜΜΕ

Η παρουσία των κοινωνικών κινήματων στο σημερινό κόσμο αναπροσαρμόζεται και καθιερώνεται ως αντίβαρο στις αλλαγές που συντελούνται στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης. Είναι για πολλούς ερευνητές ο φαινότυπος της επιθυμίας των κοινωνικών δρώντων να υπερασπιστούν τα κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα. Πως όμως αντιμετωπίζεται μια τέτοια κοινωνική διεργασία από έναν σημαντικό μηχανισμό της μετανεωτερικής κοινωνίας όπως είναι τα ΜΜΕ. Και λέμε σημαντικό γιατί τα ΜΜΕ ως συνολικό δίκτυο σύνθεσης και παραγωγής πληροφορίας στη σύγχρονη εποχή παράγουν τα πιο απτά αποτελέσματα. Η κεντρική θέση της πληροφορίας ως θεμελιώδους συστατικού της κοινωνικής διάδρασης και η υποτιθέμενη κοινωνικοποίηση της γνώσης που προέκυψε, ανάδειξαν τα ΜΜΕ βασικά κέντρα γνωστικής αναπαράστασης, ή όπως λέει ο Ραμονέ «κατασκευής της αλήθειας» (Ψημίτης 2006).

Ο Melucci διεισδύοντας στη σχέση κινήματων και ΜΜΕ υπογράμμισε πως η «εξουσία ως άνιση σχέση μετατοπίζεται από το περιεχόμενο από το οποίο εκφράζει η δράση προς τις προϋποθέσεις της, προς τους κώδικες του συλλογικού δραν». Τα ΜΜΕ επομένως διαμορφώνονται ως κατ' εξοχήν χώροι επικοινωνίας οι οποίοι ανταγωνίζονται τα κινήματα στο ίδιο πεδίο όπου αυτά λειτουργούν.

Έτσι θεμελιώνεται μια σχέση μεταξύ κινήματων και ΜΜΕ. Μια σχέση αλληλεξάρτησης αλλά και ανταγωνισμού. Επικεντρώνοντας στο ένα κομμάτι της σχέσης, δηλαδή στο πως αντιμετωπίζονται και προβάλλονται τα κινήματα από τα ΜΜΕ θα προσπαθήσουμε με την παρούσα εργασία να φωτίσουμε την πραγματική διάσταση κάποιων εκ των γενεσιουργών αιτιών της προβληματικής αυτής.

Το ενδιαφέρον των ΜΜΕ για τα κοινωνικά κινήματα είναι δεδομένο. Άλλωστε τα κινήματα προσφέρουν συχνά θεαματικά γεγονότα (πολυπληθείς διαδηλώσεις, ακτιβιστικές ενέργειες κ.α), ή δραματικά γεγονότα (θάνατοι, βίαιες συγκρούσεις, π.χ. Αίγυπτος 2011, Γένοβα κ.λ.π.) που συγκεντρώνουν όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά, προκειμένου να αποτελέσουν «είδηση» και να απασχολήσουν τις αίθουσες σύνταξης. Δεν είναι δύσκολο να εξηγηθεί κάτι τέτοιο αν λάβει κανείς υπόψη του πως το μεγαλύτερο ποσοστό από το περιεχόμενο ενημερωτικών εκπομπών, ή σελίδων

εντύπων καθορίζεται από μετρήσιμες τηλεθέασης, ακροαματικότητας και αναγνωστικού κοινού. Δηλαδή η εμπορικότητα μιας είδησης αποτελεί πολύ βασικό κριτήριο στην αξιολόγησή της. Επομένως θεματικά γεγονότα που συνήθως περιέχουν και γερές δόσεις βίας και προσελκύουν το ενδιαφέρον του κοινού ιεραρχούνται αρκετά ψηλά από τους αρχισυντάκτες. Ο Ραμονέ (Η τυραννία των ΜΜΕ, 1999) περιγράφει πως η είσοδος της ζωντανής εικόνας στα ΜΜΕ επηρέασε τον τρόπο κάλυψης των πολέμων, αρχής γενομένης από τον πόλεμο του Κόλπου. Η απευθείας μεταδώσεις των βομβαρδισμών της Βαγδάτης έδωσαν στον τηλεθεατή τη δυνατότητα να παρακολουθεί τις πολεμικές επιχειρήσεις από τον καναπέ του και ταυτόχρονα στέρησαν από τους πολεμικούς συντάκτες τη δυνατότητα της εις βάθος έρευνας. Πλέον ενδιέφερε η εικόνα της βόμβας που έσκαγε και όχι τα πραγματικά αίτια του πολέμου ή το από πραγματικά προερχόταν η βόμβα. Ενδιέφερε η εικόνα μερικών πτωμάτων και όχι ο αριθμός τους που μπορεί να ήταν χιλιάδες και ανάμεσά τους άμαχοι. Ο ρόλος των ανταποκριτών περιορίστηκε στο να περιγράφουν τις εικόνες υπό τους ήχους των εκρήξεων απλά για να τις κάνουν πιο θεαματικές μεταφέροντας το δικό τους τρόπο. Αποκορύφωμα σε όλο αυτό ήταν να ακολουθήσει και ο τύπος τη λογική αυτή. Τεράστιες εικόνες πήραν τις θέσεις κειμένων και τα κείμενα πλέον απλά περιέγραφαν καταστάσεις χωρίς τις αιτίες που τις δημιούργησαν.

Έτσι λοιπόν και στα κοινωνικά κινήματα αυτό που ενδιαφέρει τα ΜΜΕ είναι η θεαματικές εικόνες συγκρούσεων και όχι ο πραγματικός ρόλος των κινήματων στην κοινωνία. Προσπαθώντας να επεκτείνουμε την προβληματική αυτή προκύπτουν κάποιο κρίσιμα ερωτήματα. Ποιος είναι συγκεκριμένα ο ρόλος των ΜΜΕ στην πρόσληψη των κοινωνικών κινήματων; Ποια εικόνα διαμορφώνουν τα ΜΜΕ για τον χαρακτήρα των κινήματων καθώς και για το ρόλο που διαδραματίζουν στο πλαίσιο της κοινωνίας;

Ο Ψημίτης στο Συνέδριο του Πανεπιστημίου Αιγαίου, η Κοινωνικές Επιστήμες Σήμερα, το 2005 προσεγγίζοντας το ζήτημα σημειώνει πως συνέπεια της του τρόπου παρουσίασης των κινήματων από τα ΜΜΕ είναι ότι καλλιεργείται μία **θολή εικόνα** των κοινωνικών κινήματων, υπό την έννοια ότι αυτά εμφανίζονται απλώς ως δυναμικές μορφές αντίδρασης απέναντι σε εθνικές ή υπερεθνικές εξουσίες και πολιτικές, δίχως μια κάποια θετικά συγκροτημένη στοχοθεσία. Στη συνέχεια αποδίδει τη θολή αυτή εικόνα ως το αποτέλεσμα τριών στοιχείων.

Το πρώτο είναι η αδυναμία των ΜΜΕ να κατανοήσουν νοήματα και σημασία της ιδιαίτερης δυναμικής που προτείνουν τα κινήματα στην κοινωνία. Δεύτερον, είναι η απονομιμοποίηση του επιστημονικού παραδείγματος ως κυρίαρχου, αν όχι μοναδικού προτύπου προσέγγισης της κοινωνικής πραγματικότητας. Τρίτο είναι η ανταγωνιστική σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ ΜΜΕ και κινήματων, ως εναλλακτικών και συγκρουόμενων δυνατοτήτων ονοματοθεσίας και συμβολικής απόδοσης του κοινωνικού.

Αναλύοντας τα τρία αυτά στοιχεία διαπιστώνουμε. Το πρώτο αφορά ένα παραδοσιακό χαρακτηριστικό που περικλείεται στην ίδια τη λειτουργία της πληροφορίας στη μαζική κουλτούρα. Η πληροφορία πρέπει να απλοποιηθεί προκειμένου να καταστεί εμπορεύσιμη άρα και καταναλώσιμη. Η Arendt αναφέρει πως στη μαζική κοινωνία τα πολιτισμικά αγαθά «αλλοιώνονται (ξαναγράφονται, συμπυκνώνονται, υποβιβάζονται σε κιτς) προκειμένου να αποκτήσουν την κατάλληλη μορφή για μαζικές πωλήσεις που δε θα πετύχαιναν διαφορετικά» (Arendt από Ψημίτη 2005). Έχοντας ένα τέτοιο φιλτράρισμα τα πολιτισμικά αγαθά από τα ΜΜΕ είναι εύκολο να αντιληφθούμε πως τα νοήματα των κοινωνικών κινήματων και η δράση τους πολτοποιούνται για να αποτελέσουν ένα εύπεπτο γεύμα για το κοινό. Το «μαγείρεμα» αυτό αναλαμβάνουν τα γραφεία σύνταξης τα οποία αποτελούνται από ειδικευμένα άτομα σε αυτόν τον τομέα όπως αναλύει ο Ραμονέ (1999). Πρώιμα ίσως αναφέρουμε πως η διερεύνηση της ισχύος του συγκεκριμένου στοιχείου αυτού αποτελεί και το κύριο αντικείμενο αυτής της έρευνας. Θα αναφερθούν όμως και τα υπόλοιπα δύο στοιχεία της θολότητας που δημιουργούν τα ΜΜΕ, προκειμένου να ολοκληρωθεί η εικόνα του φαινομένου, ώστε να βοηθηθούμε και στην τμηματική ανάλυση του συγκεκριμένου στοιχείου.

Το δεύτερο λοιπό στοιχείο εντάσσεται σε έναν γενικότερο μεταμοντέρνο ισχυρισμό ότι σήμερα δεν υφίστανται καμία δυνατότητα επαρκούς γνωστικής αναπαράστασης της κοινωνικής πραγματικότητας (Martinelli 2000 από Ψημίτη 2005). Η επιστήμη, δηλαδή, θεωρείται ανεπαρκής γνωστική διαδικασία για να προσεγγιστούν τα πολύπλοκα φαινόμενα της σύγχρονης πραγματικότητας, και ένα από τα φαινόμενα αυτά είναι σύγχρονες μορφές συλλογικής δράσης που αποκαλούμε κοινωνικά κινήματα. Ο Ψημίτης σημειώνει μια τέτοια άποψη είναι αναμενόμενο να βρίσκει απήχηση σε επαγγελματικές ομάδες όπως δημοσιογράφοι, καλλιτέχνες, αλλά και επιστήμονες.

Στο δημοσιογραφικό κόσμο συμβαίνει και κάτι που ενισχύει το χαρακτηριστικό αυτό. Στην κοινωνία της πληροφορίας η πληροφορία κατέχει κεντρική θέση στην κοινωνική διάδραση. Τα ΜΜΕ χειρίζονται όλο και πιο αποκλειστικά τις εικόνες-πληροφορίες καθίστανται σιγά – σιγά ως βασικά κέντρα γνωστικής αναπαράστασης. Τα μέσα αναπαράγουν καθημερινά γνωστικές και συμβολικές αναπαραστάσεις της κοινωνικής πραγματικότητας οι οποίες διαφοροποιούνται από το σύνθετο εκλογικευτικό πρότυπο που προτείνει η επιστημονική προσέγγιση και μερικές φορές το ανταγωνίζονται.

Η αποδυνάμωση αυτή του επιστημονικού παραδείγματος προσφέρει στα μέσα ένα πεδίο χωρίς ισχυρό αντίπαλο, ρόλο που θα μπορούσε να διαδραματίσει το επιστημονικό παράδειγμα, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται τα επιστημονικά κινήματα με θολό τρόπο από τα ΜΜΕ ως μη έλλογες μορφές δράσης, ως αμιγώς συναισθηματικές εξάρσεις απέναντι στα φαινόμενα αδικίας που προκαλεί η παγκοσμιοποίηση. Η μιντιακή αυτή μεσολάβηση της συλλογικής εμπειρίας των κινήματων τείνει με ανασχολαστικό τρόπο να προβάλλει στο χώρο της δημοσιότητας σχεδόν αποκλειστικά τις μιντιακά κατασκευασμένες όψεις των κινήματων σε βάρος των άμεσων όψεων. Με άλλα λόγια είναι απόλυτο κατανοητό το γιατί τα κινήματα εκφράζονται με δυναμικό τρόπο αλλά ταυτόχρονα το σημασιολογικό τους πλαίσιο μένει στην αφάνεια.

Το τρίτο στοιχείο που οδηγεί που οδηγεί στην κατασκευή εκ μέρους των ΜΜΕ μιας θολής εικόνας για τα κινήματα είναι η ανταγωνιστική σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ των ΜΜΕ και των κινήματων. Γιατί όμως συμβαίνει κάτι τέτοιο; Ο Ψημίτης υποστηρίζει ότι η φύση των ΜΜΕ στη σύγχρονη πραγματικότητα τα καθιστά βασικούς πολιτισμικούς επεξεργαστές της τάσης της εξουσίας να επεμβαίνει στους κώδικες του συλλογικού δράν. Συνέπεια του παραπάνω είναι ότι τα μέσα διαμορφώνονται ως κατ' εξοχήν χώροι επικοινωνίας οι οποίοι ανταγωνίζονται τα κινήματα στο ίδιο πεδίο όπου αυτά λειτουργούν. Δηλαδή τα ΜΜΕ ανταγωνίζονται τα κινήματα ως μία αντίρροπη τάση, ως μία τάση διαμόρφωσης της συλλογικής δράσης που αναδεικνύει την εξατομικευμένη και όχι την ατομιστική επιλογή, αναδεικνύει τον σεβασμό στην πολιτισμική ετερότητα, αλλά όχι τη διάλυση κάθε μορφής κοινωνικής αλληλεγγύης.

Η διακίνηση και η επεξεργασία της πληροφορίας στην εποχή μας φέρει αυξημένο ειδικό βάρος στη διεξαγωγή των συγκρούσεων εντός της κοινωνίας. Αυτός που συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία αυτή αποκτά προβάδισμα όχι μόνο στην ανάδειξη και στη νοηματοδότηση των δημοσίων προβλημάτων, αλλά και στην προώθηση των εφικτών λύσεων. Ο ανταγωνισμός των ΜΜΕ προς τα κινήματα έχει ως στόχο-αποτέλεσμα την έμμεση μορφή ελέγχου αυτών.

Η έμμεση μορφή ελέγχου φαινοτυπικά εκδηλώνεται ως η κανονιστική ματιά που τα ΜΜΕ εφαρμόζουν στα κινήματα για τους λόγους που περιγράψαμε. Πως όμως υλοποιείται ο έλεγχος αυτός;

Ο πρώτος τρόπος ελέγχου πραγματοποιείται στο επίπεδο της οργάνωσης της πληροφορίας. Ο Μελούτσι υποστηρίζει ότι στην κοινωνία της πληροφορίας η εκμετάλλευση μπορεί να οριστεί με όρους αποκλεισμού από την πληροφορία. Η εκμετάλλευση δεν είναι καθαυτό ζήτημα στέρησης της πληροφορίας. Μπορεί να οριστεί ως μορφή εξαρτημένης συμμετοχής στη ροή πληροφοριών, ως την στέρηση ελέγχου επί κατασκευής των σημασιών (Melucci 1996 από Ψημίτης 2005). Βεβαίως η διαδικασία με την οποία τα ΜΜΕ καταφέρνουν τον αποκλεισμό από την πληροφορία των κοινωνικών κινήματων δεν είναι τόσο φανερή. Διαθέτοντας μια συνεχή και φυσική ροή πληροφοριών που στην ουσία ανακυκλώνει την υπάρχουσα κατάσταση, εμποδίζουν οποιαδήποτε αναστοχαστική παρέμβαση των κυρίαρχων σημασιών. Ακριβώς όμως αυτό είναι το νέο που φέρνουν τα κινήματα. Δηλαδή ο αναστοχασμός ή ο επαναπροσδιορισμός των ελάχιστων παρεχομένων που αποτελούν προϋποθέσεις για μια «καλή ζωή» και συμπεριλαμβάνουν κρίσιμους τομείς όπως η υγεία, η παιδεία κ.α. Ο έλεγχος τελικά επιτυγχάνεται μέσα από αυτή τη συνεχή ροή των πληροφοριών που στα απόνερα της πνίγονται τα σημαντικά και σοβαρά κοινωνικά προβλήματα. Όταν τα προβλήματα αυτά έρχονται στην επιφάνεια της δημόσιας σφαίρας μέσω των κινήματων τότε όχι απλά αποκρύπτεται το ιδεολογικό τους υπόβαθρο αλλά τα ΜΜΕ αναδεικνύοντας το κομμάτι της όποιας ακτιβιστικής τους δράσης τα παρουσιάζουν ως έκνομες μορφές αντίδρασης.

Συναφές με την τελευταία διαπίστωση είναι και ο δεύτερος τρόπος ελέγχου των κινήματων από τα ΜΜΕ. Ο τρόπος αυτός αφορά τη διαδικασία εξορθολογισμού την οποία υφίστανται τα κινήματα από τα ΜΜΕ. Τα κινήματα πρόκειται συνήθως για μορφές δράσης που περικλείουν το απρόοπτο και το μη στερεοτυπικό. (Ψημίτης

2005). Τα ΜΜΕ όμως προκειμένου να αυξάνουν την αξιοπιστία τους φροντίζουν να αποκλείουν πληροφορίες που προκαλούν έκπληξη και θα μπορούσε να έχει σαν αποτέλεσμα να αμφιβάλλουμε με την ικανότητά μας να τις αντιληφθούμε. Η διανοητικά καθησυχαστική αυτή πληροφόρηση έχει ως αποτέλεσμα να αποκλείονται το παράλογο και το απρόοπτο ως συστατικά της καθημερινότητά μας. Στοιχεία δηλαδή που όχι απλά εμπεριέχονται στα κοινωνικά κινήματα αλλά εντάσσονται στους εγγενείς τους στόχους. Η παρουσία τους επομένως στην κοινωνία συνιστά πρόκληση απέναντι στους κυρίαρχους κώδικες και στις ορθολογικές δομές πρόσληψης της πραγματικότητας κάτι που εν' τη γενέσει του αντιβαίνει στους κανόνες ορισμού τις πληροφορίας από τα ΜΜΕ.

Ερευνητική πρόταση

Παρακολουθώντας τα δημοσιεύματα συνολικά τριών μηνών των τοπικών εφημερίδων, πριν, κατά τη διάρκεια και μετά του κινήματος No Border που παρουσιάσαμε θα επιχειρήσουμε να δούμε αν επαληθεύονται οι θεωρητικοί ισχυρισμοί που προαναφέραμε. Η λειτουργία του No Border ανταποκρίθηκε στο θεωρητικό υπόβαθρο για τα σύγχρονα κοινωνικά κινήματα. Μένει να εξετάσουμε αν ένας εκ των βασικών ανταγωνιστών των κοινωνικών κινήματων έχει το ρόλο που του προσδίδει τα επιστημονικό παράδειγμα.

Βασικά ερωτήματα

1. Ποιος είναι ο ρόλος των ΜΜΕ στην πρόσληψη των κοινωνικών κινήματων;
2. Ποια εικόνα διαμορφώνουν τα ΜΜΕ για τη φύση και το χαρακτήρα των κινήματων καθώς και το ρόλο που διαδραματίζουν αυτά στο πλαίσιο της κοινωνίας;
3. Λειτουργούν τα ΜΜΕ ως μορφές έμμεσου ελέγχου στα ΜΜΕ με τον τρόπο που περιγράψαμε;

Ερευνητικές υποθέσεις

1. Ο τοπικός τύπος θα είχε μια σημαντική αναφορά στα γεγονότα και κυρίως αυτά ακτιβιστικής μορφής που διαδραματίστηκαν τον Αύγουστο του 2009 λόγω της παρουσίας του «No Border Camp» στη Μυτιλήνη.
2. Ο τοπικός τύπος θα είχε πενιχρή αναφορά στην ιδεολογική διάσταση του αντιρατσιστικού κινήματος.
3. Ο τοπικός τύπος θα είχε πενιχρή αναφορά στην προέλευση του «No Border Camp», και θα συμπεριέλαβε ελάχιστα άρθρα με απόψεις των μελών του στα σχετικά ρεπορτάζ.
4. Θα τονίζονται ιδιαίτερα καταστάσεις όπως υπερβολική αστυνόμευση, η ζημιές στην πόλη (ρύπανση, βαψίματα στους τοίχους, καταστροφές) και υπεύθυνοι θα παρουσιάζονταν οι συμμετέχοντες στο «No Border Camp».

Πλαίσιο αναφοράς.

Πληθυσμός αναφοράς: Το σύνολο των άρθρων των τοπικών εφημερίδων, ημερησίων και εβδομαδιαίων που εκδίδονται στη Μυτιλήνη το διάστημα Ιουλίου, Αυγούστου και Σεπτεμβρίου 2009.

Χρονική περίοδος: Ιούλιος, Αύγουστος και Σεπτέμβριος του 2009. Με δεδομένο ότι το «No Border Camp» πραγματοποιήθηκε την τελευταία εβδομάδα του Αυγούστου μας ενδιαφέρει να δούμε τόσο πριν, κατά τη διάρκειά του αλλά και μετά τα σχετικά με αυτό δημοσιεύματα. Από μία προκαταρκτική έρευνα διαπιστώσαμε πως από τα μέσα Ιουλίου ξεκίνησαν οι πρώτες αναφορές και σταμάτησαν στα μέσα Σεπτεμβρίου.

Μεθοδολογία: Ποσοτική και ποιοτική ανάλυση περιεχομένου. Στο πρώτο στάδιο θα γίνει μία ποσοτική καταγραφή των άρθρων με θέμα τη μετανάστευση γενικά ως φαινόμενο και των άρθρων που αναφέρονται στο «No Border Camp». Θα κατηγοριοποιηθούν με βάση τη χρονική περίοδο πριν, κατά τη διάρκεια και μετά του

«No Border Cump». Στο Δεύτερο στάδιο θα γίνει ποιοτική ανάλυση των περιεχομένων των άρθρων με σκοπό να διακρίνουμε την ορθότητα των ερευνητικών μας προτάσεων.

Δείγμα: Τρεις ημερήσιες εφημερίδες τις Λέσβου από τις τέσσερις που κυκλοφορούσαν εκείνη την περίοδο. Το Εμπρός, ο Δημοκράτης Μυτιλήνης και ο Δημοκράτης. Η τέταρτη που κυκλοφορούσε τα Αιολικά Νέα, διέκοψε την έκδοσή την και παρόλα τα αιτήματα στον εκδότη της δε στάθηκε δυνατό να εξασφαλιστούν τα συγκεκριμένα φύλλα της. Τέλος επιλέχθηκε ή μία από τις τρεις εβδομαδιαίες εφημερίδες Τα πολιτικά μιας και οι άλλες δύο αποτελούν κομματικά όργανα και κρίθηκε σκόπιμο να μην συμπεριληφθούν στην έρευνα.

Παρουσίαση αποτελεσμάτων

Η έρευνα αφορά μόνο τα δημοσιεύματα που είχαν ως κύριο θέμα το No Border ή είχαν κάποια άμεση ή έμμεση αναφορά σ' αυτό. Δεν συμπεριλαμβάνονται τα άρθρα που αναφέρονται στο μεταναστευτικό μιας και αποκλειστικός σκοπός της μελέτης είναι να αναδειχθεί πως τελικά τα τοπικά ΜΜΕ παρουσίασαν το No Border. Μια περεταίρω διευκρίνιση είναι πως λέγοντας δημοσιεύματα συμπεριλαμβάνουμε τα κύρια άρθρα, τα άρθρα γνώμης και τα σχόλια. Για πρακτικούς λόγους θα αποκαλούμε τις ημερήσιες εφημερίδες D1,D2,D3 και την εβδομαδιαία W. Η εφημερίδα D2 παρέμεινε κλειστή το διάστημα 25/8/2009 έως 2/9/2009. Η εφημερίδα D1 παρέμεινε κλειστή το διάστημα 12/8/2009 έως 25/8/2009.

Ξεκινώντας με τα ποσοτικά στοιχεία παρουσιάζουμε τα δημοσιεύματα των εφημερίδων κατά το διάστημα της έρευνας και παράλληλα δίνουμε και ένα άλλο στοιχείο αυτό των πρωτοσέλιδων. Δεδομένου ότι το πρωτοσέλιδο φέρει βαρύνουσα σημασία και υποδηλώνει πως το θέμα του ιεραρχείται ψηλά από τη σύνταξη της εφημερίδας.

Πίνακας 1

D1		D2		D3		W	
Δημ/τα	Πρωτ/δα	Δημ/τα	Πρωτ/δα	Δημ/τα	Πρωτ/δα	Δημ/τα	Πρωτ/δα
14	7	3	0	20	13	2	0

Πίνακας 2

Ημερομηνίες	D1		D2		D3		W	
	Δημ/τα	Πρωτ/δα	Δημ/τα	Πρωτ/δα	Δημ/τα	Πρωτ/δα	Δημ/τα	Πρωτ/δα
Έως 25/8	6	3	1	0	10	6	2	0
Από 27/8 έως 2/9	6	3	1	0	8	6	0	0
Από 3/9 έως 30/9	2	0	1	0	3	1	0	0

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται τα δημοσιεύματα όλης της περιόδου έρευνας, ενώ στον Πίνακα 2 κατηγοριοποιούνται σε τρία χρονικά διαστήματα πριν από το No Border, κατά τη διάρκεια αυτού και μετά από αυτό. Να διευκρινιστεί πως η επίσημη ημερομηνία έναρξης του No Border ήταν η 25/8 αλλά από τις τοπικές ομάδες είχαν προηγηθεί κάποιες δράσεις όπως παρεμπόδιση απελάσεων κ.α. και ένα μεγάλο μέρος

του κόσμου είχε αρχίσει να έρχεται σταδιακά. Άρα ουσιαστικά μπορούμε να πούμε ότι αυτό ξεκινά τουλάχιστον πέντε μέρες πιο πριν.

Επιβεβαιώνεται το ένα σκέλος της πρώτης ερευνητικής υπόθεσης, ότι δηλαδή ο τύπος θα είχε μια σημαντική αναφορά στα γεγονότα του No Border και μάλιστα κοιτώντας τον Πίνακα 2 παρατηρούμε ότι η συγκέντρωση των άρθρων είναι κατά την περίοδο που αυτό διαδραματίζεται. Ένα πρώτο συμπέρασμα που μπορεί να βγει με ασφάλεια είναι πως δεν αποτέλεσε σημαντικό θέμα η αναγγελία το No Border, αλλά απασχόλησε ουσιαστικά τον Τύπο μόλις άρχισαν να εξελίσσονται οι ακτιβιστικές του δράσεις.

Πίνακας 3

D1		D2		D3		W	
Ιδε/για	Δράσεις	Ιδε/για	Δράσεις	Ιδε/για	Δράσεις	Ιδε/για	Δράσεις
1	13	0	3	3	19	1	1

Ο Πίνακας 3 παρουσιάζει ακόμα μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την έρευνά μας. Κατηγοριοποιήσαμε τα άρθρα με βάση το περιεχόμενό τους. «Ιδεολογικά» ονομάσαμε αυτά που αναφέρονται στην ιδεολογική πλαισίωση του No Border, στις βασικές αρχές του κινήματος αδιακρίτως αν κρατούν κριτική ή μη στάση απέναντί τους. Συμπεριλάβαμε ακόμα και τα άρθρα σχετικά με τις επιπτώσεις κοινωνικές και πολιτικές No Border. Στη Δεύτερη κατηγορία «Δράσεις» κατατάξαμε όλα τα άρθρα που αναφέρονταν σε δραστηριότητες του No Border. Τα αποτελέσματα επαληθεύουν το δεύτερο σκέλος της πρώτης ερευνητικής υπόθεσης μας *«σημαντική αναφορά στα γεγονότα και κυρίως αυτά ακτιβιστικής μορφής που διαδραματίστηκαν τον Αύγουστο του 2009 λόγω της παρουσίας του «No Border Camp» στη Μυτιλήνη»*. Βεβαίως επαληθεύεται και η δεύτερη υπόθεση εργασίας *«Ο τοπικός τύπος θα είχε πενιχρή αναφορά στην ιδεολογική διάσταση του αντιρατσιστικού κινήματος»* μιας και είναι τόσο περιορισμένος ο αριθμός των δημοσιευμάτων που δεν χρειάζεται περαιτέρω ποιοτική ανάλυση για να αντλήσουμε αυτό το συμπέρασμα.

Στην D1 μόλις ένα δημοσίευμα αφορά τις ιδεολογικές αρχές του κινήματος ενώ δεν αναφέρεται πουθενά ως κίνημα. Πρόκειται για τη δημοσίευση του φυλλαδίου No

Border (βλ. παράρτημα) και μάλιστα το άρθρο ακολουθείται από αρνητικό σχόλιο χωρίς να φέρει υπογραφή συντάκτη άρα εκφράζοντας την άποψη της εφημερίδας. Ο συνηθέστερος ορισμός για το No Border είναι «συγκέντρωση αναρχικών». Η δημοσίευση του φυλλαδίου ή έστω μέρους των αρχών και των θέσεων No Border αποτελεί και μοναδική περίπτωση για όλα τα δημοσιεύματα που εξετάζουμε.

Η D3 έχει τρία δημοσιεύματα για το ιδεολογικό πλαίσιο του No Border από τα οποία το ένα είναι η Συνέντευξη τύπου που δόθηκε από ορισμένες συλλογικότητες, το δεύτερο πρόκειται για ένα άρθρο γνώμης που αναφέρετε στις βασικές αρχές του No Border και το τρίτο είναι ένα επικριτικό άρθρο για τις συνέπειες στην τοπική κοινωνία και την υποκρισία των μελών του No Border αναφορικά με το μεταναστευτικό ζήτημα. Υπογράφεται από τον αρχισυντάκτη της εφημερίδας.

Η W αναδημοσιεύει ένα κείμενο άλλης εφημερίδας που αφορά γενικές απόψεις του αντιρατσιστικού κινήματος τις οποίες συνδέει με το No Border.

Αναφορικά με την τρίτη ερευνητική μας υπόθεση *«ο τοπικός τύπος θα είχε πενιχρή αναφορά στην προέλευση του No Border Camp, και θα συμπεριέλαβε ελάχιστα άρθρα με απόψεις των μελών του στα σχετικά ρεπορτάζ»* αρκεί μόνο να αναφέρουμε πως δεν υπήρξε καμία αναφορά για την ιστορία του No Border ή έστω μια περιγραφή για το τι πραγματικά είναι. Συνήθως αναφερόταν ως συλλογικότητα ή ως συγκέντρωση αναρχικών ή αντεξουσιαστών. Δεν φιλοξενήθηκαν δηλώσεις ατόμων που συμμετείχαν παρά μόνο μία φορά από την εφημερίδα D3 που παρουσίασε τη συνέντευξη τύπου που δόθηκε από κάποιες συλλογικότητες.

Τέλος για την τέταρτη υπόθεση εργασίας *«θα τονίζονται ιδιαίτερα καταστάσεις όπως υπερβολική αστυνόμευση, η ζημιές στην πόλη (ρύπανση, βαψίματα στους τοίχους, καταστροφές) και υπεύθυνοι θα παρουσιάζονταν οι συμμετέχοντες στο «No Border Camp»* στο σύνολό τους τα άρθρα «δράσεις» (βλ. Πίνακα 3) αφορούσαν μικροσυμπλοκές με αστυνομικούς, διαδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν ή άλλες ακτιβιστικές δράσεις, συμπεριλαμβάνοντας και πλήθος σχολίων συνοδευόμενες με φωτογραφίες για αφίσες ή συνθήματα στους τοίχους. Τίτλοι όπως «αγανακτούν οι κάτοικοι της Μυτιλήνης», «Τα παρατράγουδα» και άλλοι παρόμοιοι ενοχοποίησαν το No Border για μια σειρά από κακά που συνέβαιναν στην πόλη. Ένα δημοσίευμα μάλιστα συνέδεσε τη διαρροή λαδιών ενός αστικού λεωφορείου με το No Border με το σκεπτικό ότι ήταν παραφορτωμένο με πολλά μέλη του No Border και αυτό

χάλασε. Μάλιστα ένα περιστατικό με μηχανάκι που γλίστρησε στο σημείο που είχαν πέσει τα λάδια του λεωφορείου χρεώθηκε και αυτό No Border.

Κάποιοι τίτλοι από πρωτοσέλιδα (βλ. παράρτημα) είναι ενδεικτικοί για τη στάση που κράτησε ο Τοπικός Τύπος. «Άρχισαν τα όργανα» «Η Μυτιλήνη στη σκιά των ΜΑΤ», «Παίζουν τη γάτα με το ποντίκι».

Συμπερασματικά

Η παρούσα περιγραφική μελέτη σκιαγραφεί τη στάση που κράτησαν οι τοπικές εφημερίδες απέναντι στην έκφανση ενός κινήματος. Η απουσία μιας εφημερίδας από το δείγμα αποτελεί μειονέκτημα για την μελέτη αλλά δεν αλλοιώνει τα ουσιαστικά αποτελέσματα τις έρευνας μιας και η συγκεκριμένη εφημερίδα είχε την ίδια στάση με τις υπόλοιπες.

Στο παράδειγμα της συγκεκριμένης εργασίας τα ΜΜΕ υποβάθμισαν τη σημασία του κινήματος No Border ως συλλογική δράση απέναντι σε μια αδικία που παράγεται από θεσμικούς μηχανισμούς σε μια συγκεκριμένη διάσταση του βίου. Το No Border εξορθολογίστηκε, δηλαδή ενσωματώθηκε στα κυρίαρχα συστήματα αντιλήψης της πραγματικότητας με τα οποία αυτό συγκρούεται. Είναι χαρακτηριστική περίπτωση άρθρου της D1 όπου αναφέρεται «αναρωτιόμαστε, ακολουθώντας τις απόψεις των μελών της οργάνωσης τι είδους κόσμο επιθυμούν και διεκδικούν. Ένα κόσμο απρόσωπο χωρίς εθνική ταυτότητα, χωρίς καταβολές, χωρίς ιστορία, χωρίς σύνορα; Ένα κόσμο... τουρλού – τουρλού; Δυστυχώς αυτό προϋποθέτει κράτη ανύπαρκτα, χωρίς αρχές, νόμους, φραγμούς και όρια. Έναν κόσμο που θα επικρατεί το χάος και η αναρχία. Ένα κόσμο που μόνο οι αναρχικοί και οι αντιεξουσιαστές επιθυμούν. Ίσως ήταν πιο αποτελεσματική η κίνηση του No Border αν γινόταν στην πηγή του προβλήματος, στη γειτονική Τουρκία για παράδειγμα...» Ο Ψημίτης (οι κοινωνικές επιστήμες σήμερα Τόμος του 1^{ου} συνεδρίου κοινωνικών επιστημών του Πανεπιστημίου Αιγαίου το 2006) αναφέρει: «...η πληροφορία που προκαλεί κάποια έκπληξη μπορεί να έχει σαν αποτέλεσμα να αμφιβάλουμε για την ικανότητά μας να αντιληφθούμε την πραγματικότητα. Τότε μια «διανοητικά καθησυχαστική» πληροφόρηση σχετικά με τα κινήματα θα όφειλε πράγματι να ενσωματώνει την

παρουσία τους σε μία ορθολογική δομή που αποκλείει το παράλογο και το απρόοπτο ως συστατικά στοιχεία της καθημερινότητάς μας...».

Αποτέλεσμα είναι η θολή εικόνα των κινημάτων που δημιουργείται από τα ΜΜΕ και τα πρώτα εμφανίζονται ως δυναμικές μορφές αντίδρασης απέναντι σε εθνικές και υπερεθνικές εξουσίες και πολιτικές δίχως κάποια θετικά συγκροτημένη στοχοθεσία.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Blumer H. (1946). "Collective Behavior" στο McClung-Lee A., *New Outline of the Principles of Sociology*. New York: Barnes and Noble, σελ. 167-262.

Gamson W. (1990). *The Strategy of Social Protest*, Belmont, Wadsworth Publishing Company.

Durkheim, Emile 1984: *The Division of Labour in Society*. London: Macmillan Publishers.

Faulks K. (1999). *Political Sociology: A Critical Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Gerlach, Luther P. 1971: "Movements of Revolutionary Change. Some Structural Characteristics". *American Behavioral Scientist*.

Gerlach, Luther P. 1999: "The Structure of Social Movements: Environmental Activism and its Opponents". Σε Jo Freeman και Victoria Johnson (επιμ.), *Waves of Protest. Social Movements Since the Sixties*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.

Giddens, Anthony 1979: *Nuove Regole del Metodo Sociologico*. Bologna: il Mulino.

Goffman, Erving 1974: *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Habermas, Jurgen 1981: "New Social Movements". *Telos*.

Jasper J. (1997). *The Art of Moral Protest: Culture, Biography, and Creativity in Social Movements*. Chicago: Chicago University Press.

Johnson Ch. (1964). *Revolution and the Social System*, Stanford CA, Stanford University Press.

Luhmann, Niklas 1990: *Essays on Self-Reference*. New York: Columbia University Press.

Le Bon G. (1895/2002). *The Crowd: a study of the public mind*. New York: Courier Dover Publications.

McAdam J. (1982). *Political Process and the Development of Black Insurgency, 1930-1970*. Chicago: Chicago University Press.

Melucci, Alb. (1995). "The Process of Collective Identity" στο Johnston H. and Klandermans B. *Social Movements and Culture*, Minneapolis: University of Minnesota Press, σελ.

Melucci, Alberto 1989: *Nomads of the Present: Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society*. Philadelphia: Temple University Press.

Melucci, Alberto 1996: *Challenging Codes. Collective Action in the Information Age*. Cambridge /New York: Cambridge University Press.

Park E.R. & Burgess W.E. (1924), *Introduction to the Science of Sociology*, Chicago, University of Chicago Press.

Offe, Claus 1987: "Challenging the Boundaries of Institutional Politics: Social Movements Since the 1960s". Σε Charles S. Maier (επιμ.), *Changing Boundaries of the Political. Essays on the Evolving Balance Between the State and Society, Public and Private in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 63-105.

Scott A. (1990). *Ideology and the New Social Movements*. London: Unwin Hyman.

Smelser N. (1963) *Theory of Collective Behavior*, New York, Press of Glencoe
Snow D., Rochford E.B.J, Worden S., and Benford R. (1986), «Frame Alignment Processes, Micromobilization and Movement Participation», *American Sociologist Review*.

Tarrow, Sidney 1996: "States and Opportunities: The Political Structuring of Social Movements". Σε Doug McAdam, John D. McCarthy, Mayer N. Zald (επιμ.), *Comparative Perspectives on Social Movements. Political Opportunities, Mobilizing Structures, and Cultural Framings*. Cambridge University Press.

Tarrow, Sidney 1999 : *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. Cambridge/New York: Cambridge University Press.

Tarrow S. (1991) *Struggles, Politics and Reform: Collective Action, Social Movements and Cycles of Protest*, Ithaca NY, Cornell University Press.

Tilly, Charles, Louise Tilly και Richard Tilly 1975: *The Rebellious Century, 1830-1930*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Tilly, Charles, Louise Tilly και Richard Tilly 1981: *Class Conflict and Collective Action*. Beverly Hills, California: Sage Publication Inc.

Tilly Ch. (2004). *Social Movements 1768-2004*. Boulder, CO: Paradigm Publishers.

Touraine, Alain 1988: *Return of the Actor: Social Theory in Postindustrial Society*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Turner H.R. and Killian L. (1987). *Collective Behavior*, Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall.

Wieviorka, Michel 2005: 'After New Social Movements'. *Social Movements Studies*, 4, 1, May,

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αλεξανδρόπουλος, Στέλιος 2001: Θεωρίες για τη Συλλογική Δράση και τα Κοινωνικά Κινήματα. Αθήνα: Κριτική.

Bourdieu, Pierre 2001: Για Ένα Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Κίνημα. Αντεπίθεση Πυρών Π. Αθήνα: Πατάκης.

Gellner, Ernest 1996: Η Κοινωνία των Πολιτών και οι Αντίπαλοί της: Συνθήκες Ελευθερίας. Αθήνα: Παπαζήση.

Giddens, Anthony 2001: Οι Συνέπειες της Νεωτερικότητας. Αθήνα: Κριτική.

Γκίντενς, Άντονι 2002: Ο Κόσμος των Ραγδαίων Αλλαγών. Πώς Επιδρά η Παγκοσμιοποίηση στη Ζωή Μας, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Goffman, Erving 2001: Στίγμα. Σημειώσεις για τη Διαχείριση της Φθααρμένης Ταυτότητας. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Habermas, Jurgen 1987: Αυτονομία και Αλληλεγγύη. Αθήνα: Ύψιλον.

Habermas, Jurgen 1994: Αγώνες Αναγνώρισης στο Δημοκρατικό Κράτος Δικαίου. Αθήνα: Νέα Σύνορα – Α.Α. Λιβάνη.

Habermas, Jurgen 2003: Ο Μεταεθνικός Αστερισμός. Αθήνα: Πόλις.

Luhmann, Niklas 1999: Νομιμοποίηση Μέσω Διαδικασίας. Αθήνα : Κριτική.

Μαρξ Κ. και Ένγκελς Φ. 1998. Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος. Αθήνα: Εκδ. Ερατώ.

Morin E. 1987: Αφήνοντας τον Εικοστό Αιώνα. Αθήνα: Ροές.

Μοσχονάς, Ανδρέας 1998: Τάξεις και Στρώματα στις Σύγχρονες Κοινωνίες. Αθήνα: Οδυσσέας.

Ραμονέ, Ιγνάσιο 1990: Σιωπηρή Προπαγάνδα. Αθήνα. Πόλις.

Ραμονέ, Ιγνάσιο 1999: Η τυραννία των ΜΜΕ. Αθήνα. Πόλις.

Σακελλαρόπουλος Σπ., 2001, «Σχετικά με τη θεωρία του ιμπεριαλισμού της εποχής μας», περιοδικό Θέσεις, τεύχος 74, Ιανουάριος-Μάρτιος.

Ψημίτης, Μιχάλης 2006: Εισαγωγή στα σύγχρονα κοινωνικά κινήματα. Αθήνα: Ατραπός.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΠΑΝΩ ΦΩΤΟΦΡΑΦΙΑ ΑΠΟ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΕΜΠΡΟΣ/ ΦΥΛΛΟ 28-08-2009 ΣΕΛ. 6

Ein Schiff wird kommen...
Fr. 19.06, 19Uhr **NoBorderCamp auf Lesbos, 25. bis 31.08.2009**
 „Die Insel Lesbos ist eine der europäischen Anlandegrenzen, hier kommen Flüchtlinge zu Europa an, hier beginnt Europa zu neigen, hier zeigt sich die Brutalität der europäischen Politik gegen Flüchtlinge in ihrem ganzen Ausmaß.“
 Es kann nicht allein die Aufgabe von griechischen Gruppen bleiben, dafür zu kämpfen, dass sich dies ändert.“ Begründet eine griechische Auswahl des internationalen Aufruf zum NoBorderCamp.
 Über den Stand der Vorbereitungen an dem Abend berichten:
 Kein Mensch ist illegal (Hamburg), Flash (Hamburg)
LESVOS '09
antirakneipe
3. FREITAG im Monat • ΗΑΡΕΜΒΟΚΚΙ • Hafenstr. II/6 ΗΗ
 Kneipeabend mit Infos, Filmen, Diskussionen und Kultur rund um antirassistische Politik. Leute treffen, Hände bilden.